

SISÄLLYSLUETTELO:

A. Johdanto	2
1. Ilman huoltajaa tulleet lapset Euroopassa -ohjelma	2
2. Määritelmä	2
3. Toimintasuositukset	3
4. Käytetyt lyhenteet	3
B. Ensisijaiset periaatteet	7
B 1. Lapsen etu	7
B 2. Syrjinnän kieltö	7
B 3. Oikeus tulla kuulluksi	8
B 4. Kaksikulttuurisuus	8
B 5. Tulkkaus	9
B 6. Luottamuksellisuus	9
B 7. Tiedonsaanti	10
B 8. Toimijoiden välinen yhteistyö	10
B 9. Henkilöstön koulutus	10
B 10. Kestävät, pitkäaikaiset ratkaisut	11
B 11. Kiireellisyys	11
C. Toimintasuositukset	12
C 1. Maahantulo	12
C 2. Ihmiskaupan lapsiuhrit	13
C 3. Ilman huoltajaa tulleet siirtolaislapset	14
C 4. Lasten tunnistaminen	15
C 5. Perheen jäljittäminen ja yhteydenotto vanhempiin/huoltajiin	15
C 6. Edustajan määrääminen	16
C 7. Rekisteröinti ja asiakirjat	17
C 8. Iänmääritys	18
C 9. Säilönnöttökielto	18
C 10. Oikeus tulla kuulluksi	19
C 11. Väliaikainen sijoitus – terveys ja koulutus	20
C 11.1 Väliaikainen sijoitus	20
C 11.2 Terveys	21
C 11.3 Koulutus ja kieli	22
C 12. Turvapaikan tai pakolaisaseman määrittäminen	24
C 12.1 Turvapaikkamenettelyn vähimmäistakeet	25
C 12.2 Lapsen turvapaikkapäätöstä koskevat kriteerit	26
C 13. Kestävät, pitkäaikaiset ratkaisut	28
C 13.1 Jääminen vastaanottavaan maahan/turvapaikkamaahan	28
C 13.2 Perheen yhdistäminen	28
C 13.3 Kotoutuminen	29
C 13.4 Adoptio	30
C 13.5 Henkilöllisyys ja kansallisuus	30
C 13.6 Paluu lähtömaahan	31
Liite I, Sosiaalishistoriaa	33
Liite II, Kansainvälisiä ja alueellisia sopimuksia, linjauksia ja suosituksia	34
Liite III, Viitteet	37

A. JOHDANTO

1. Ilman huoltajaa tulleet lapset Euroopassa -ohjelma

Ilman huoltajaa tulleet lapset Euroopassa on kansainvälisen Pelastakaa lapset -järjestön ja Yhdistyneiden Kansakuntien pakolaisasiain päävaltuutetun toimiston (UNHCR) yhteinen aloiteohjelma. Ohjelma perustuu näiden kahden järjestön toisiaan täydentäviin valtuutuksiin ja erityisosaamiseen.

UNCHR:n vastuualueisiin kuuluu pakolaislasten ja turvapaikkaa hakevien lasten suojelun takaaminen. Kansainvälinen Pelastakaa lapset -järjestö työskentelee kaikkien lasten oikeuksien toteuttamiseksi.

Ohjelman tarkoituksena on Eurooppaan tulleiden tai Euroopassa maasta toiseen siirtyvien, perheen turvaa vaille jääneiden lasten edun ja oikeuksien toteuttaminen sitoutumalla yhteisiin hyviin toimintatapoihin kansallisella ja eurooppalaisella tasolla. Osana ohjelmaa on tarkoitus kehittää yhteistyötä ilman huoltajaa tulleiden lasten parissa työskentelevien järjestöjen kanssa.

2. Määritelmä

“Ilman huoltajaa tulleet lapset” ovat alle 18-vuotiaita lapsia ja nuoria, jotka ovat kotimaansa ulkopuolella ja jääneet vaille vanhempiensa tai muun huoltajansa suojaa. Jotkut lapset ovat aivan yksin, kun taas toiset, myös ohjelman piiriin kuuluvat, saattavat asua sukulaisten kanssa. Kaikki tällaiset lapset ovat erossa huoltajastaan ja oikeutettuja saamaan kansainvälistä suojelua monenlaisten kansainvälisten ja alueellisten sopimusten perusteella. Ilman huoltajaa tulevat lapset saattavat etsiä turvapaikkaa, koska he pelkäävät vainoa tai koska heidän kotimaassaan ei ole suojaa ihmisoikeusrikkomusten, aseellisten konfliktien tai levottomuuksien takia. He saattavat olla seksuaaliseen tai muunlaiseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhreja, tai he ovat matkustaneet Eurooppaan paetakseen vakavaa köyhyyttä ja kurjuutta. (Lapsen oik. sop., artikkelit 1 & 22; Lastensuojelua koskeva Haagin yleissopimus, 1996, 6 artikla; UNHCR:n toimintaohjeet, 3.1 kohta; ECRE (Lapset) kohdat 8 & 11; EU päätöslauselma ilman huoltajaa tulevista lapsista, 1(1) artikla; Varsinkin naisten ja lasten ihmiskaupan estämistä, lopettamista ja rankaisemista koskeva lisäpöytäkirja, 2a & 3d artiklat; Maan, meren tai ilman kautta tapahtuvan siirtolaisten salakuljetuksen estämistä koskeva lisäpöytäkirja, 14 & 19 artiklat).

Ilman huoltajaa tulevat lapset Euroopassa -ohjelma käyttää ilmaisua “separated” (ilman huoltajaa) sanan “unaccompanied” (yksin tullut) sijaan, koska se määrittelee paremmin näiden lasten olennaisen ongelman – he ovat ilman vanhempiensa tai holhoajansa hoivaa ja suojaa ja kärsivät sosiaalisesti ja psykologisesti tästä erosta. Vaikka joillakin lapsilla onkin saattaja heidän saapuessaan Eurooppaan, seurassa olevat aikuiset eivät välttämättä ole sopivia tai kykeneviä ottamaan vastuuta heidän huolenpidostaan.

“Kansainvälinen suojelu” on välttämätöntä, koska ilman huoltajaa tulleet lapset ovat jättäneet oman yhteisönsä ja maansa ja matkustaneet Eurooppaan tai siirtyneet siellä maasta toiseen. Heidän tilanteensa ratkaiseminen vaatii huomiota heidän kotimaassaan ja nykyisessä asuinmaassaan. Kansainvälistä lakia, kansallista lainsäädäntöä ja ihmisoikeusperiaatteita vastaavat suojelutoimet ovat siksi välttämättömiä.

Ohjelmalla on nyt kumppaneita seuraavissa Euroopan maissa: Itävalta, Belgia, Bulgaria, Croatia, Tšekin tasavalta, Tanska, Viro, Suomi, Ranska, Saksa, Kreikka, Unkari, Irlanti, Italia, Latvia, Liettua, Luxemburg, Alankomaat, Norja, Puola, Portugali, Romania, Slovakia, Slovenia, Espanja, Ruotsi, Sveitsi ja Britannia.

3. Toimintasuositukset

Toimintasuositusten tarkoituksena on kerätä yhteen ne toimintaohjelmat ja –suositukset, joita Euroopassa tarvitaan ilman huoltajaa tulleiden lasten oikeuksien edistämisen ja suojelun toteuttamiseksi. Suositukset perustuvat pääasiassa YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimukseen ja kahteen muuhun asiakirjaan: UNHCR:n politiikkaa ja menettelyitä koskevat toimintaohjeet turvapaikkaa hakevien, ilman huoltajia tulevien lasten käsittelyssä (helmikuu 1997, joita kutsutaan tässä UNHCR:n toimintaohjeiksi, ja European Council on Refugees and Exiles -järjestön pakolaislapsia koskeva kanta (marraskuu 1996), kutsutaan tässä termillä ECRE (Lapset).

Toimintasuosituksissa viitataan kauttaaltaan aiheeseen liittyviin kansainvälisiin ja alueellisiin lakeihin, linjauksiin ja suosituksiin. Niistä on täydellinen luettelo liitteessä II.

Tämä on kolmas painos ohjelman toimintasuosituksista. On painotettava, että asiakirja elää jatkuvasti, mikä kuvastaa ihmisoikeuksien ja nimenomaan ilman huoltajaa tulevien lasten oikeuksien puolustamisen dynaamista luonnetta. Tämä ei ole tyhjentävä luettelo standardeista ja suosituksista, vaan enemmänkin viitekehys toiminnalle ja asioiden edistämislle, joka toimii perustana tulevalle työlle.

Tässä mielessä suositusten tulevisissa tarkistuksissa on käsiteltävä suoremmin ja laajemmin tiettyjä ajankohtaisia kysymyksiä. Näihin kuuluvat: lapsisotilaiden oikeuksien puolustaminen, kaupattujen lasten suojelu ja kaikkien ilman huoltajaa tulleiden lasten sosio-ekonomisten oikeuksien edistäminen, mihin kuuluvat myös ammatilliseen koulutukseen pääsy ja työllistymismahdollisuudet.

Lukijan kannattaa käydä verkkosivuillemme, joilla on paljon aineistoa näistä aiheista ja ilman huoltajaa tulleiden lasten oikeuksien puolustamisesta. Otamme myös mielellämme vastaan palautetta ja kommentteja voidaksemme vahvistaa suosituksia ja yhteisiä ponnisteluitamme tällä alalla.

4. Käytetyt lyhenteet

CDE	Koulutuksessa tapahtuvan syrjinnän kieltävä yleissopimus, 1960
CEDAW	Naisten kaikkinaisen syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus, 1979
CRS	Kansalaisettomuuden vähentämistä koskeva yleissopimus, 1961
Dublinin yleissopimus	EU:n neuvoston asetus (EU) No 343/2003, jossa määritellään perusteet ja mekanismit jäsenvaltion vastuun määrittämiselle sen tutkiessa turvapaikkahakemusta, jonka kolmannen valtion kansalainen on tehnyt jossakin jäsenvaltiossa

ECRE (Kotouttaminen)	Eurooppalaisten pakolaisjärjestöjen yhteistyöjärjestö (European Council on Refugees and Exiles): Eurooppaan saapuvien siirtolaisten kotouttamista koskeva kannanotto, joulukuu 2002
ECRE (Lapset)	Eurooppalaisten pakolaisjärjestöjen yhteistyöjärjestö (European Council on Refugees and Exiles): Pakolaislapsia koskeva kannanotto, 1996
ETYJ	ETYJ:in toimintasuunnitelma ihmiskaupan torjumiseksi, Maastrichtin ministerikokous, 2003
EU:n direktiivi Vastaanotto	Neuvoston direktiivi 2003/9/EU, jossa määritellään turvapaikanhakijoiden vastaanoton vähimmäisvaatimukset
EU:n päätöslauselma	EU:n päätöslauselma ilman huoltajaa tulevista kolmansien maiden alaikäisistä kansalaisista, 1997
EU:n päätöslauselma Vähimmäisvaatimukset	EU:n neuvoston päätös turvapaikkaa koskevista vähimmäisvaatimuksista, 1995
EU-direktiivi Perhe	Neuvoston direktiivi 2003/86/EU oikeudesta perheen yhdistämiseen
Eur. Neuv.	Euroopan neuvosto
Eur. Neuv. –ministerit 91	Ministerineuvoston suositus nro R (91) 11, joka koskee lasten ja nuorten aikuisten seksuaalista hyväksikäyttöä, lapsipornografiaa, lapsiprostituutiota ja kauppaamista
Eur. Neuv. –ministerit 2000	Ministerineuvoston suositus nro R (2000) 11 toimenpiteistä, jotka koskevat seksuaaliseen hyväksikäyttöön tähtäävää ihmiskauppaa
Eur. Neuv. Nuoret Siirtolaisten asema	Parlamentaarisen yleiskokouksen suositus 1596 (2003). Nuorten siirtolaisten asema Euroopassa
Eur. Neuv. –suositus Koulutus Viranomaiset	Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen suositus 1309 (1996), joka koskee turvapaikanhakijoita rajanylityspaikoissa vastaanottavien viranomaisten koulutusta
Eur. Neuv. –suositus Lentokentät	Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen suositus 1475 (2000) Turvapaikanhakijoiden saapuminen Euroopan lentokentille
Eur. Neuv. –suositus Maastakarkotus	Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen suositus 1547 (2002), joka koskee maastakarkotusmenettelyitä ihmisoikeuksia kunnioittaen sekä turvallisuus ja ihmisarvo huomioon ottaen

Euroopan ihmisoikeussopimus	Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi, 1950
Haag	Haagin yleissopimus lastensuojelusta ja yhteistyöstä maiden välistä adoptiota koskevan sopimuksen noudattamisessa, 1993
Haag	Haagin yleissopimus toimivallasta, sovellettavasta lainsäädännöstä, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuta ja lastensuojelutoimenpiteitä koskevissa asioissa, 1996
ICRMW	Siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä suojelua koskeva kansainvälinen yleissopimus, 1990
Ihmisoikeusjulistus	Yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus, 1948
ILO C182	Yleissopimus lapsityön pahimpien muotojen kieltämisestä ja välittömistä toimista niiden poistamiseksi, ILO C182, 1999
ISS	Kansainvälinen sosiaalipalvelu
Kidutuksen vast. sop.	Kidutuksen sekä muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun ja rangaistuksen vastainen yleissopimus, 1984
KP-sopimus	Kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus, 1966
Lapsen oikeuksien yleissopimus	YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus, 1989
Lisäpöytäkirja	Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen lisäpöytäkirja varsinkin naisten ja lasten ihmiskaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta, 2000
Lisäpöytäkirja Salakuljetus	Lisäpöytäkirja siirtolaisten salakuljetuksesta maitse, meritse ja lentoteitse täydentää kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaista YK:n yleissopimusta, 2000
Lisäpöytäkirja 1	Lapsen oikeuksien sopimuksen valinnainen lisäpöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta, 2000
Lisäpöytäkirja 2	Lapsen oikeuksien sopimuksen valinnainen lisäpöytäkirja lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin, 2000
Pakolaissopimus	Pakolaisten asemaa koskeva YK:n yleissopimus, 1951
Rotusyrjintäsop	Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva yleissopimus, 1965

RSICC	Rooman perussäännön mukainen kansainvälinen rikostuomioistuin, 1998
TSS-sopimus	Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, 1966
UNHCHR	Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeuskomissaari
UNHCR	Yhdistyneiden Kansakuntien pakolaisasian päävaltuutetun toimisto
UNHCR:n käsikirja	UNHCR:n käsikirja pakolaisaseman määrittämisen menettelystä ja perusteista, 1992
UNHCR:n toimintaohjeet	UNHCR:n politiikkaa koskevat toimintaohjeet ja ilman huoltajaa tulleiden, turvapaikkaa hakevien lasten kohtelua koskevat menettelyt, 1997
UNHCR-AP	UNCHR:n suojelua koskeva kannanotto, 2002
YK:n toimintaohjeet Ihmiskauppa	UNHCHR:n suosittelemat periaatteet sekä ihmisoikeuksia ja ihmiskauppaa koskevat toimintaohjeet, E/2002/68/lisäys 1, 20. toukokuuta 2002

B. ENSISIJAISET PERIAATTEET

Tässä esitellään periaatteet suositeltaviksi toimintatavoiksi. Periaatteita olisi noudatettava kaikissa vaiheissa, jotka liittyvä ilman huoltajaa tulleiden lasten kohteluun.

** Huom. Suurin osa viitteistä on vain ote tai yhteenveto asianmukaisesta artiklasta tai kohdasta. Muutoin teksti tai linkki siihen löytyy julkaisun lopussa olevasta liitteestä III, johon on kerätty kaikki viitteet. Ilman huoltajaa tulleiden lasten oikeuksia puolustavien kannattaa tutustua näihin sopimuksiin kokonaisuudessaan. **

1. Lapsen etu

Kaikissa lapsia koskevissa toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

- * ECRE (Lapset), kohta 4
- * KP-sopimus, 24(1) artikla: Jokaisella lapsella on ilman syrjintää oikeus ikänsä edellyttämään suojeluun perheensä, yhteiskunnan ja valtion taholta.
- * Lapsen oik. sop., 3(1) artikla: Kaikissa lapsia koskevissa toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.
- * TSS-sopimus, 10(3) artikla: Erityisiin suojelu- ja avustustoimiin olisi ryhdyttävä kaikkien lasten kohdalla ilman syrjintää.
- * UNHCR:n suuntaviivat, kohta 1.5
- * UNHCR:n käsikirja, kohta 14

2. Syrjinnän kieltö

Ilman huoltajaa tulleilla lapsilla on oikeus samaan kohteluun ja heihin on sovellettava samaa lainsäädäntöä kuin lapsiin, jotka ovat maan kansalaisia tai oleskelevat maassa. Heitä on käsiteltävä ensisijaisesti lapsina. Se, että he ovat maahanmuuttajia tai ulkomaalaisia, on toissijaista heidän asioitaan käsiteltäessä.

- * CEDAW: Tässä sopimuksessa määritellään toimenpiteet, joiden avulla torjutaan kaikkinaisen naisiin ja tyttöihin kohdistuva syrjintä.
- * Euroopan ihmisoikeussop., 14 art.: Tässä yleissopimuksessa määritellyt oikeudet ja vapaudet on turvattava ilman syrjintää ja riippumatta rodusta, väristä, sukupuolesta, kielestä, uskonnosta, poliittisesta tai muusta mielipiteestä, kansallisesta tai sosiaalisesta alkuperästä, yhteydestä kansalliseen vähemmistöön, omaisuudesta, vammaisuudesta, syntymästä tai muusta asemasta
- * ECRE (Lapset), kohdat 5-7
- * ICRMW, 18(1) artikla: Siirtotyöläisillä ja heidän perheillään on yhdenvertaiset oikeudet maan kansalaisten kanssa oikeus- ja tuomioistuimissa.
- * Ihmiskauppaa koskeva lisäpöytäkirja, 14(2) artikla: Toimenpiteitä on tulkittava ja sovellettava tavalla, joka ei syrji henkilöitä sillä perusteella, että he ovat ihmiskaupan uhreja.
- * KP-sopimus, 24(1) artikla
- * Lapsen oik. sop., 2 artikla: Yleissopimuksessa mainittuja oikeuksia sovelletaan kaikkiin lapsiin ilman minkäänlaista lapsen tai hänen vanhempiansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen,

uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua.

* Lapsen oik. sop., 22(1) artikla: Yksin tulleet pakolaislapset ovat oikeutettuja asianmukaiseen suojeluun ja humanitaariseen apuun voidakseen nauttia tässä yleissopimuksessa ja muissa kansainvälisissä ihmisoikeuksia koskevissa tai humanitaarisissa sopimuksissa tunnustetuista oikeuksista.

* Rotusyrjintäsop.

* Salakuljetusta koskeva lisäpöytäkirja, 19(2) artikla: Toimenpiteitä on tulkittava ja sovellettava tavalla, joka ei syrji henkilöitä sillä perusteella, että he ovat tämän lisäpöytäkirjan 6 artiklassa kuvaillun käytöksen kohteita.

* TSS-sopimus, 10(3) artikla

3. Oikeus tulla kuulluksi

Ilman huoltajaa tulleiden lasten näkemykset ja toiveet on selvitettävä ja otettava huomioon heitä koskevissa ratkaisuisa. On ryhdyttävä toimenpiteisiin, jotka edistävät lapsen oikeutta tulla kuulluksi hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.

* ECRE (Lapset), kohdat 25 & 26

* Lapsen oik. sop., 12 artikla: Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti ja hänelle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi kaikissa häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa.

* UNHCR-AP, osa III, tavoite 6(2): Valtioiden, UNHCR:n ja yhteistyökumppanien on ryhdyttävä toimenpiteisiin taatakseen, että pakolaislapsia kuullaan yhdenvertaisesti ratkaisuisa, jotka koskevat kaikkia pakolaiselämän alueita, sekä näiden ratkaisujen toimeenpanossa.

* UNHCR:n toimintaohjeet, kohdat 5.14-5.15

* UNHCR:n käsikirja, kohta 41

4. Kaksikulttuurisuus

On äärimmäisen tärkeää, että ilman huoltajaa tullut lapsi saa säilyttää oman äidinkielenensä sekä yhteyden kulttuuriinsa ja uskontoonsa. Kulttuuriset tarpeet on otettava huomioon lapsen hoitoon, terveydenhuoltoon ja koulutukseen liittyvissä palveluisa. On huolehdittava siitä, ettei kulttuuriin liittyviä, lasta vahingoittavia ja syrjiviä tapoja säilytetä. Kulttuurin ja oman kielen vaaliminen on tärkeää myös lapsen kotiinpaluun kannalta.

* ECRE (Lapset), kohta 39

* ICRMW, 12(1) artikla: Siirtotyöläisillä ja heidän perheenjäsenillään on oikeus ajattelun-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen.

* ICRMW, 31 artikla: Valtioiden on turvattava siirtotyöläisten ja heidän perheidensä kaksikulttuurisuus, eikä se saa estää heitä säilyttämästä kulttuurisiteitä kotimaahansa.

* KP-sopimus, 27 artikla: Sellaisissa maissa, joissa on etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, näihin vähemmistöihin kuuluvilta ei saa kieltää oikeutta tunnustaa tai harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

* Lapsen oik. sop., 8 artikla: Lapsilla on oikeus säilyttää tai palauttaa henkilöllisyytensä.

* Lapsen oik. sop., 24 artikla: Lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitettuista palveluista.

* Lapsen oik. sop., 30 artikla: Etniseen, uskonnolliseen tai kielelliseen vähemmistöryhmään kuuluvalla lapsella on oikeus nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan ja käyttää omaa kieltään.

5. Tulkkaus

Kun ilman huoltajaa tullutta lasta haastatellaan tai hän tarvitsee yhteiskunnan palveluita tai oikeudellisia menettelyitä, on huolehdittava siitä, että lapsella on käytössään asianmukaisesti koulutettu tulkki, joka osaa lapsen mieluiten käyttämää kieltä.

* KP-sopimus, 19 artikla: Jokaisella on oikeus omiin mielipiteisiinsä ilman niihin puuttumista. Jokaisella on oikeus ilmaisunvapauteen.

* Lapsen oik. sop., 12 artikla

* Lapsen oik. sop., 13 artikla: Lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. Tämä oikeus sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja.

* UNHCR:n toimintaohjeet, kohta 5.13

6. Luottamuksellisuus

On varmistettava, ettei anneta eteenpäin sellaista tietoa, joka mahdollisesti vaarantaa ilman huoltajaa tulleen lapsen perheenjäsenen aseman kotimaassa. Lapselta on kysyttävä lupa (hänen ikänsä huomioon ottaen) ennen kuin arkaluontoista tietoa annetaan yhteisöille tai yksityishenkilöille. Tietoa ei saa käyttää muuhun kuin siihen tarkoitukseen, johon sitä alun perin tarvittiin.

* EU:n päätöslaus., 3(1) artikla: Alaikäisen henkilöllisyyttä ja tilannetta koskevia tietoja voidaan hankkia eri tavoin, erityisesti asianmukaisella puhuttelulla, joka on käytävä mahdollisimman pian ja hänen ikänsä vastaavalla tavalla. Saatujen tietojen pyytäminen, vastaanottaminen, edelleen toimittaminen ja säilyttäminen on tehtävä erityisen huolellisesti ja luottamuksellisesti erityisesti turvapaikanhakijoiden kohdalla alaikäisen ja hänen perheenjäsentensä suojelemiseksi.

* Euroopan ihmisoikeussop., 8 artikla: Jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.

* ICRMW, 14 artikla: Siirtotyöläisen ja hänen perheenjäsenensä yksityisyyteen, perheeseen, kotiin, kirjeenvaihtoon tai muuhun viestintään ei saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti.

* KP-sopimus, 17 artikla: Kenenkään yksityisyyteen, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti, eikä kenenkään kunniaa ja mainetta saa laittomasti loukata.

* Lapsen oik. sop., 16 artikla: Lapsen yksityisyyteen, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti.

* UNHCR:n toimintaohjeet, kohta 5.16 & 5.17

7. Tiedonsaanti

Lapsen saatavilla on oltava ne tiedot, jotka koskevat esimerkiksi ilman huoltajaa tulleen lapsen oikeuksia, saatavilla olevia palveluita, turvapaikkamenettelyä, perheen jäljittämistä ja lähtömaan tilannetta.

- * ECRE (Lapset), kohta 31
- * ICRMW, 33(1)(b) artikla: Siirtotyöläisillä ja heidän perheillään on oikeus saada tietoa maahanpääsystä ehdoista, oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan.
- * Lapsen oik. sop., 13 artikla
- * Lapsen oik. sop., 17 artikla: Sopimusvaltiot takaavat, jotta lapsi saa tietoa monenlaisista kansallisista ja kansainvälisistä lähteistä.
- * Lapsen oik. sop., 22(2) artikla: Sopimusvaltiot osallistuvat, siten kuin katsovat tarpeelliseksi, YK:n ja muiden toimivaltaisten hallitustenvälisten tai kansalaisjärjestöjen ponnisteluihin lapsen perheenjäsenen jäljittämiseksi.

8. Toimijoiden välinen yhteistyö

Lapsille palveluita tarjoavien järjestöjen, viranomaisten ja ammattilaisten on tehtävä yhteistyötä ilman huoltajaa tulleen lapsen hyvinvoinnin ja oikeuksien edistämiseksi ja turvaamiseksi. Ilman huoltajaa tulleiden lasten toisiinsa liittyvien tarpeiden täyttämistä on tarkasteltava kokonaisvaltaisesti.

- * EU:n päätöslaus., 5(3c&d) artikla: Jäsenvaltioiden viranomaisten on toimittava yhteistyössä sellaisten kansainvälisten järjestöjen kuten UNHCR:n tai Unicefin kanssa, ja tarvittaessa kansalaisjärjestöjen kanssa vastaanotto- ja huolenpitomahdollisuuksien varmistamiseksi maassa, johon alaikäinen palautetaan.
- * Lapsen oik. sop., 22(2) artikla
- * UNHCR:n toimintaohjeet, kohta 12

9. Henkilöstön koulutus

Ilman huoltajaa tulleiden lasten parissa työskentelevien on saatava riittävä koulutus lasten tarpeiden huomioon ottamiseksi. Rajaviranomaisille ja rajalla työskenteleville poliisiviranomaisille on annettava koulutusta lasten haastattelemiseen.

- * EU-direktiivi Vastaanotto, 19(4) artikla: Ilman huoltajaa tulevien alaikäisten parissa työskentelevillä on oltava tai heidän on saatava sopiva alaikäisten tarpeita koskeva koulutus, ja heitä koskee työssään saamiensa tietojen osalta kansallisen lain mukainen salassapitovelvollisuus.
- * EU:n päätöslaus., 4(5) artikla: Haastattelun tekevillä virkamiehillä on oltava riittävä kokemus tai koulutus. Olisi tunnustettava ilman huoltajaa tulevien alaikäisten turvapaikanhakijoiden puhutteluja suorittavien viranomaisten sopivan koulutuksen merkitys.
- * Eur. Neuv. suositus Henkilöstön koulutus, kohdat 3 & 4
- * Lapsen oik. sop., 3(3) artikla: Sopimusvaltiot takaavat, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimivaltaisten viranomaisten määräyksiä, jotka koskevat muun muassa henkilökunnan soveltuvuutta ja riittävää valvontaa.
- * UNHCR:n toimintaohjeet, kohta 11

10. Kestävät, pitkäaikaiset ratkaisut

Ilman huoltajaa tulleita lapsia koskevissa päätöksissä on aina pyrittävä ottamaan huomioon lapsen hyvinvointi ja lapsen etu pitkällä tähtäimellä.

- * EU:n päätöslaus., 5 artikla: Jos alaikäiselle ei anneta lupaa jatkaa oleskeluaan jäsenvaltiossa, asianomainen jäsenmaa voi palauttaa alaikäisen hänen kotimaahansa tai kolmanteen maahan, joka on valmis vastaanottamaan hänet vain, jos alaikäisen saapuessa asianmukainen vastaanotto ja huolenpito on järjestettävissä.
- * Lapsen oik. sop., 3(1) artikla
- * Lapsen oik. sop., 22(1) artikla
- * Lapsen oik. sop., 22(2) artikla
- * UNHCR:n toimintaohjeet, kohta 9
- * UNHCR:n käsikirja, kohta 214

11. Kiireellisyys

Ilman huoltajaa tullutta lasta koskevat viranomaispäätökset on tehtävä viipymättä lapsen aikakäsitys huomioon ottaen.

- * Lapsen oik. sop., 3(1) artikla
- * UNHCR:n toimintaohjeet, kohdat 8.1 & 8.5

C. TOIMINTASUOSITUKSET

Tässä osiossa käsitellään toimintasuosituksia ilman huoltajaa tulleen lapsen maahan saapumisesta aina lapsen tulevaisuutta koskeviin pitkäaikaisiin päätöksiin saakka.

1. Maahantulo

Suojaa hakevan, ilman huoltajaa tulleen lapsen pääsyä maahan ei saa evätä eikä häntä saa käännäyttää rajalta. Maahantuloa ei saa käyttää säilöönoton syynä. Rajaviranomaiset eivät saa ottaa lasta yksityiskohtaiseen haastatteluun maahantulopaikassa (ks. kohta C.6).

* 1951 Geneven pakolaissopimus:

31 artikla: Sopimusvaltiot eivät ryhdy rankaisutoimenpiteisiin laittoman maahan saapumisen tai oleskelun vuoksi niitä paikolaisia kohtaan, jotka tulevat suoraan maasta, missä heidän elämänsä tai vapautensa on ollut uhattuna 1 artiklassa tarkoitetulla tavalla.

33 artikla: Sopimusvaltio ei saa karkottaa tai palauttaa pakolaista sellaisten alueiden rajoille, jossa hänen henkeään tai vapauttaan uhataan 1 artiklassa tarkoitetulla tavalla.

* Dublinin yleissopimus, 3(1) artikla: Jäsenvaltio voi perhesyiden tai kulttuuriin liittyvien seikkojen vuoksi käsitellä turvapaikkahakemuksen toisen jäsenvaltion pyynnöstä.

* ECRE (Lapset), kohdat 14 & 15

* Euroopan ihmisoikeussop. 2(1) artikla: Jokaisen oikeus elämään suojellaan lailla.

* Euroopan ihmisoikeussop., 3 artikla: Kukaan ei saa joutua kidutuksen tai epäinhimillisen tai alentavan kohtelun tai rangaistuksen kohteeksi.

* Kidutuksen vast. sop., 3 artikla: Sopimusvaltio ei saa palauttaa henkilöä sellaiseen maahan, jossa hän saattaa joutua kidutuksen uhriksi.

* KP-sopimus, 6(1) artikla: Jokaisella on synnynnäinen oikeus elämään, ja sitä on suojeltava lailla. Keneltäkään ei saa mielivaltaisesti riistää elämää.

* Lapsen oik. sop., 6(1) artikla: Jokaisella lapsella on synnynnäinen oikeus elämään.

* Lapsen oik. sop., 37(b) artikla: Lapselta ei saa riistää hänen vapauttaan laittomasti tai mielivaltaisesti. Lapsen pidättämisessä tulee noudattaa lakia ja näihin toimiin on turvauduttava vasta viimeisenä keinona ja erillään aikuisista.

* Neuvoston päätöslauselma Vähimmäistakuut, 1 pyk.: Menettelyiden on vastattava vuoden 1951 yleissopimuksen 1 artiklan pakolaista koskevaa määrittelyä ja 33 artiklan palauttamiskiellon periaatteita.

* UNHCR:n toimintaohjeet, kohdat 4.1 & 4.2

2. Ihmiskaupan lapsiuhrit

Prostituutioon, lapsipornografian tuottamiseen ja muuhun hyväksikäyttöön liittyvä lapsikauppa on vakava ongelma Euroopassa. Jäsenvaltioiden on ryhdyttävä lapsikaupan vastaisiin toimenpiteisiin tekemällä yhteistyötä muiden jäsenvaltioiden kanssa ihmiskauppaa koskeissa asioissa ja pitämällä huolta siitä, että rajaviranomaiset ja poliisi ovat tietoisia ongelmasta.

Lasten hyväksikäyttäjiä ovat sekä heitä kauppaavat että kohdemaassa heidän palveluitaan käyttävät henkilöt.

Maahanmuuttoviranomaisten, poliisin, sosiaalityöntekijöiden ja muiden toimijoiden toimenpiteiden perusteena tulee olla lastensuojelu, ei maahanmuuton tai rikollisuuden estäminen.

Lapsiuhrien mielipiteet ja toiveet on selvitettävä ja otettava huomioon tehtäessä heitä koskevia päätöksiä, myös kuntoutuksen ja valtaistamisen tukemiseksi.

* ETYJ

* Eur. Neuv. ministerit, 91

* Eur. Neuv. ministerit, 2000

* Eur. Neuv. Nuoret siirtolaiset, kohta 8

* Eurooppa-neuvosto: Neuvoston ihmiskaupan ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön vastaisesta toiminnasta 24.2.1997 hyväksymä yhteinen toiminta.

* Eurooppa-neuvosto: Brysselin julistus ihmiskaupan estämisestä ja tukahduttamisesta, toukokuu 2003. kohdat 9, 12, 13

* Euroopan ihmisoikeussop., 4 artikla: Ketään ei saa pitää orjuudessa tai orjuuden kaltaisessa pakkotyössä eikä ketään saa vaatia tekemään pakkotyötä.

* Ihmiskauppaa koskeva lisäpöytäkirja,

3(a) artikla: Ihmiskauppa tarkoittaa ihmisten värväämistä, kuljettamista, siirtämistä, majoittamista tai vastaanottamista uhkaamalla käyttää tai käyttämällä voimaa tai muunlaista pakkovaltaa, ryöstöä, petosta, huijausta, käyttämällä valtaa tai asemaa tai toisen heikkoa tilannetta väärin tai antamalla tai vastaanottamalla maksuja tai etuja, jotta toiseen henkilöön vaikuttavalta henkilöltä saataisiin suostumus hyväksikäyttötarkoituksessa. Hyväksikäyttö tarkoittaa minimissään muiden prostituutiosta tai muunlaisesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä, pakkotyöstä tai palveluista, orjuudesta tai orjuuden tapaisista olosuhteista tai elinsiirroista hyötymistä.

3(c) artikla: Lapsen värväämistä, kuljettamista, siirtämistä, majoittamista tai vastaanottoa hyväksikäyttötarkoituksessa on pidettävä ”ihmiskauppana”, vaikka kyseessä eivät olisikaan tämän artiklan alakohdassa (a) määritellyt keinot.

6 artikla: Sopimusvaltioiden on autettava ja suojeltava ihmiskaupan uhreja.

7 artikla: Sopimusvaltion on harkittava ihmiskaupan uhrien maaperälleen jäämisen sallimista väliaikaisesti tai pysyvästi asianmukaisissa tapauksissa.

9 artikla: Valtioiden on ryhdyttävä monenlaisiin toimenpiteisiin ihmiskaupan torjumiseksi ja uhrien suojelemiseksi.

10 artikla: Oikeus- ja maahantuloviranomaisten sekä muiden viranomaisten on tehtävä yhteistyötä ihmiskauppaa koskevien tietojen vaihdossa. Sopimusvaltioiden on tarjottava ja vahvistettava asiaankuuluvien viranomaisten koulutusta.

14(2) artikla

* Ihmiskauppaa koskeva lisäpöytäkirja, 19 artikla:

* ILO C182, 3 artikla: Määritelmä ”lapsityön pahimmat muodot” sisältää lasten myynnin ja salakuljetuksen.

- * KP-sopimus, 8 artikla: Ketään ei saa pitää orjuudessa tai orjuuden kaltaisessa pakkotyössä eikä ketään saa vaatia tekemään pakkotyötä.
- * Lapsen oik. sop., 34 artikla: Sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta.
- * Lapsen oik. sop., 35 artikla: Sopimusvaltiot ryhtyvät tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin estääkseen lasten ryöstämisen, myynnin ja kauppaamisen.
- * Lapsen oik. sop., 36 artikla: Sopimusvaltiot suojelevat lasta kaikilta muilta hänen hyvinvointiaan jollain tavalla uhkaavilta hyväksikäytön muodoilta.
- * Lapsen oik. sop., 37 artikla
- * Lapsen oikeuksien julistuksen lisäpöytäkirja 1, 3 artikla: Vaatii lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja kaupan kriminalisointia kaikissa tarkoituksissa (elinsiirrot, adoptio, prostituutio, lapsityövoima).
- * Lapsen oikeuksien julistuksen lisäpöytäkirja 1, 8 artikla: Sopimusvaltioiden on annettava asianmukaista apua ja suojaa lapselle, joka on joutunut seksuaalisen hyväksikäytön tai kaupan uhriksi.
- * Lapsen oik. sop., 6 artikla: Sopimusvaltioiden on ryhdyttävä asianmukaisiin toimenpiteisiin, myös lakien säätämiseen, lopettaakseen kaikkinaisen naisten (ja tyttöjen) kauppaamisen ja seksuaalisen hyväksikäytön.
- * TSS-sopimus, 10(3) artikla: Lapset ja nuoret tulisi suojata taloudelliselta ja sosiaaliselta hyväksikäytöltä.
- * UNHCR-AP, osa III, tavoite 2(2): Sopimusvaltioiden on varmistettava, että niiden omat turvapaikanhakumenettelyt ovat avoimia ihmiskaupan kohteiksi joutuneiden henkilöiden, myös naisten ja tyttöjen, ilmoitusten vastaanottamiselle.
- * YK:n ihmisoikeuksia ja ihmiskauppaa koskevat toimintaohjeet, ohje 8

3. Ilman huoltajaa tulleet siirtolaislapset

Jotkut ilman huoltajaa tulleet lapset matkustavat yksin siirtolaisina etsien pakoa köyhyydestä, riistosta ja kärsimyksistä. Mikäli tällaisia ilman huoltajaa tulleita lapsia tulee viranomaisten tietoon, ei heitä saa koskaan lähettää pois maasta arvioimatta perusteellisesti heidän lähtömaansa tilannetta. Heillä on oltava oikeus tehdä turvapaikka- ja/tai oleskelulupahakemus. Kaikilla ilman huoltajaa tulevilla lapsilla on oltava oikeus lastensuojeluun, koulutukseen ja terveydenhuoltopalveluihin.

- * Eur. Neuv. Nuoret siirtolaiset, kohta 6
- * ICRMW: Tässä yleissopimuksessa määritellään kaikkien siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudet.
- * Lapsen oik. sop., 2 artikla
- * Salakuljetusta koskeva lisäpöytäkirja, art. 19(2)

4. Lasten tunnistaminen

Rajaviranomaisille tulee laatia ohjeet ilman huoltajaa tulleiden lasten tunnistamiseksi ja tällaisten lasten ohjaamiseksi lastensuojeluviranomaisten huomaan. Lapsen saapuessa maahan aikuisen seurassa on välttämätöntä selvittää lapsen ja aikuisen suhde. Kun otetaan huomioon, että usein ilman huoltajaa tullutta pakolais- tai turvapaikanhakijalasta ei tällaiseksi tunnisteta, olisi organisaatioiden ja ammattilaisten jaettava tietoa lasten tunnistamisesta, jotta asianmukainen suojeleminen voitaisiin varmistaa.

Jotkut lapset joutuvat huoltajastaan erilleen maahantulon jälkeen (perheen hajoaminen, huoltajan poislähtö jne.). Maahantulosta ja siirtolaisten tunnistuksesta vastaavien viranomaisten on varmistettava, että tällaisesta erosta johtuva aseman muutos otetaan huomioon heidän menettelyissään.

- * Lapsen oik. sop., 8 artikla
- * Neuvoston päätöslaus., 3(1) artikla
- * UNHCR:n toimintaohjeet, kohdat 5.1-5.3 & liite II

5. Perheen jäljittäminen ja yhteydenotto vanhempiin/huoltajiin

Lapsen vanhempien ja perheenjäsenten jäljittäminen on aloitettava mahdollisimman pian, mutta se ei saa vaarantaa kotimaassa olevia perheenjäseniä. Perheen jäljittäminen on luottamuksellista toimintaa. Perheen jäljittämisestä vastaavia valtioita ja muita tahoja kehoitetaan toimimaan yhteistyössä YK:n järjestöjen, Punaisen Ristin tiedusteluyksikön ja Kansainvälinen sosiaalipalvelu ISS -järjestön kanssa. Ilman huoltajaa tullutta lasta tulisi pitää ajan tasalla perheenjäljittämisprosessista ja hänen mielipiteensä ottaa huomioon. Tarpeen mukaan lapsen hyvinvoinnista vastaavien olisi helpotettava lapsen ja hänen perheensä suhteen ylläpitämistä.

- * ECRE (Lapset), kohta 32
- * EU-direktiivi Vastaanotto, 19(3) artikla: Jäsenvaltioiden on pyrittävä ilman huoltajaa tulevan alaikäisen edun suojelemiseksi jäljittämään hänen perheenjäsenensä mahdollisimman nopeasti. Jos alaikäisen tai hänen läheisten sukulaistensa elämä tai koskemattomuus saattaa olla uhattuna, varsinkin jos sukulaiset ovat jääneet lähtömaahan, on huolellisesti varmistettava, että kyseisiä henkilöitä koskevien tietojen keruu, käsittely ja välittäminen tapahtuu luottamuksellisesti, jottei heidän turvallisuuttaan vaaranneta.
- * EU:n päätöslaus., 3(3) artikla: Jäsenvaltioiden olisi pyrittävä perheiden yhdistämiseksi etsimään ilman huoltajaa tulleen alaikäisen perheenjäsenet mahdollisimman nopeasti tai tunnistamaan perheenjäsenten kotipaikka heidän oikeudellisesta asemastaan riippumatta ja antamalla tämän vaikuttaa oleskelulupahakemusta puoltaviin tosiseikkoihin. Ilman huoltajaa tulleita alaikäisiä voidaan myös rohkaista ja auttaa ottamaan yhteyttä Punaisen ristin kansainväliseen komiteaan, Punaisen ristin kansallisiin järjestöihin tai muihin järjestöihin heidän perheenjäsentensä etsimiseksi. Tietoja on käsiteltävä luottamuksellisesti sekä alaikäisen että hänen perheenjäsentensä suojelemiseksi.
- * Euroopan ihmisoikeussop., 8 artikla
- * ICRMW, 44(1) artikla: Valtioiden on ryhdyttävä toimenpiteisiin siirtotyöläisten perheiden yhtenäisyyden suojelemiseksi.
- * KP-sopimus, 23(1) artikla: Perhe on oikeutettu valtion suojeeluun.

- * Lapsen oik. sop., 9(3) artikla: Ilman huoltajaa tulevilla lapsilla on oikeus ylläpitää suhteita vanhempiinsa.
- * Lapsen oik. sop., 10(1) artikla: Perheen yhdistämistä koskevat anomukset on käsiteltävä myönteisesti, humanisti ja kiireellisesti.
- * Lapsen oik. sop., 10(2) artikla: Lapsella, jonka vanhemmat asuvat eri valtioissa, on oikeus säännöllisesti ylläpitää henkilökohtaisia suhteita molempiin vanhempiinsa.
- * Lapsen oik. sop., 22(2) artikla
- * UNHCR:n toimintaohjeet, kohta 5.17
- * UNHCR:n käsikirja, kohta 218

6. Edustajan määrääminen

Heti, kun ilman huoltajaa tullut lapsi on tunnistettu ilman huoltajaa tullee, olisi hänen asioitaan hoitamaan määrättävä pitkäaikainen edustaja, joka neuvoo ja suojelee lasta. Huolimatta henkilön statuksesta (esim. lain mukaan määrätty edustaja, kansalaisjärjestön työntekijä) henkilön pitäisi:

- taata, että kaikki lasta koskevat ratkaisut ovat lapsen edun mukaisia
- taata, että ilman huoltajaa tulleen lapsen huolenpito, asumisolot, koulutus, kieleen liittyvät asiat ja terveydenhuolto on asianmukaisesti järjestetty
- taata, että lapsi saa oikeudellista apua pakolaisasemaan tai turvapaikkamenettelyyn liittyvissä asioissa
- keskustella lapsen kanssa ja neuvoa häntä
- työskennellä lapsen edun mukaisen kestävä ratkaisun löytymiseksi
- ylläpitää yhteyksiä lapsen ja hänelle palveluja järjestävien tahojen välillä
- ajaa lapsen etua tarvittaessa
- ottaa selvää perheen jäljittämisen ja yhdistämisen mahdollisuuksista
- auttaa lasta pitämään yhteyttä perheeseensä.

Jotta lapsen riittävä suojelu voidaan taata, edustaja olisi nimettävä tehtäviinsä kuukauden kuluessa siitä, kun lapsesta on ilmoitettu asianmukaisille viranomaisille.

Tehtävään määrätty henkilö voidaan valita esimerkiksi laajan asiantuntemuksen perusteella. Toimiakseen tehokkaasti tehtävässään edustajalla on kuitenkin oltava riittävästi asiantuntemusta lapsesta ja lastensuojelusta sekä ymmärrystä ilman huoltajaa tuleen lapsen kulttuurisista tarpeista. Edustajalle on järjestettävä koulutusta ja pidettävä huolta siitä, että hän saa ammatillista tukea tehtäviinsä.

- * ECRE (Lapset), kohdat 16-18
- * Eur. Neuv. Nuoret siirtolaiset, kohta 4,vi.
- * EU-direktiivi Vastaanotto, 19(1) artikla: Jäsenvaltioiden on mahdollisimman pikaisesti toteutettava toimenpiteet sen varmistamiseksi, että ilman huoltajaa tulevia alaikäisiä edustaa laillinen holhooja tai tarvittaessa alaikäisten hoidosta ja hyvinvoinnista vastaava järjestö tai jokin muu asianmukainen taho. Asianomaisten viranomaisten on säännöllisesti tarkistettava tilanne.
- * EU:n päätöslaus., 3(4&5) artikla: Jäsenvaltioiden olisi varmistettava alaikäiselle tarpeellinen edustus niin pian kuin mahdollista järjestämällä laillinen huoltajuus tai edustus, jota hoitaa alaikäisen hoidosta ja hyvinvoinnista vastaava järjestö, tai muu asianmukainen edustus. Holhoojan olisi kansallisen lainsäädännön mukaisesti varmistettava se, että alaikäisen tarpeet (muun muassa oikeudelliset, sosiaaliset, lääkinnälliset ja psykologiset) otetaan asianmukaisesti huomioon.
- * Haagin sopimus, 1993
- * Haagin sopimus, 1996, 3 artikla: Valtiot, joissa ilman huoltajaa tulleilla lapsilla on tavanomainen

asuinpaikka, voivat ryhtyä suojelutoimenpiteisiin, mm. holhoukseen tai lapsen sijoittamiseen vastaaviin instituutioihin.

* Haagin sopimus, 1996, 6 artikla: Yleissopimus koskee ilman huoltajaa tulleita lapsia, jotka ovat pakolaisia tai joutuneet lähtemään kotimaastaan siellä tapahtuvien levottomuuksien takia.

* Lapsen oik. sop., 12 artikla

* Lapsen oik. sop., 18(2) artikla: Sopimusvaltiot antavat laillisille huoltajille asianmukaista apua heidän hoitaessaan lastenkasvatustehtäväänsä.

* Lapsen oik. sop., 20(1) artikla: Lapselle, joka on vailla perheen turvaa, on oikeus erityiseen suojeluun ja tukeen.

* Lapsen oik. sop., 20(3) artikla: Vailla perheen turvaa oleville lapsille annettavassa hoivassa on kiinnitettävä huomiota lapsen etniseen, uskonnolliseen, kulttuurilliseen ja kielelliseen taustaan.

* UNHCR:n toimintaohjeet, kohta 5.7

* UNHCR:n käsikirja, kohta 214

* UNHCR-AP, osa III, tavoite 1(9): Sopimusvaltioiden, UNHCR:n, kansalaisjärjestöjen ja muiden yhteistyökumppanien on vastattava ilman huoltajaa tulleiden lasten tarpeisiin, kuten sijoitettava heidät väliaikaisesti sijaisperheisiin tai nimitettävä julkinen tai yksityinen holhooja, sekä valvottava näitä järjestelyitä.

7. Rekisteröinti ja asiakirjat

Ilman huoltajaa tulleen pakolaislapsen rekisteröinti ja asiakirjoihin saattaminen on tärkeää lapsen edun kannalta. Siitä huolehditaan kaksivaiheisella haastattelulla. Rajaviranomaisten ja poliisin olisi rajoitettava haastattelunsa vain lapsen henkilöllisyyden selvittämiseen. Rajaviranomaisten haastattelut tulisi tehdä laillisen neuvonantajan, holhoojan tai muun valtuutetun henkilön läsnä ollessa. Lapsen taustan selvittäminen (ks. liite 1) olisi siten lapsen huollosta vastaavan tahon, kuten lastensuojeluviranomaisen tai muun nimetyn organisaation, tehtävä. Lasten haastatteluun osallistuvilta henkilöiltä vaaditaan asianmukainen koulutus ja asiantuntemus tehtävään.

* Lapsen oik. sop., 8 artikla

* Neuvoston päätöslaus., 3(1) artikla

* UNHCR:n toimintaohjeet, kohdat 5.6 & 5.8-5.10

8. Iänmääritys

Iänmääritykseen kuuluu fyysisiä, kehitysvaiheeseen liittyviä, psykologisia ja kulttuurisia tekijöitä. Mikäli lapsen iänmääritys on välttämätöntä, on tehtävään valittava riippumaton lastenlääkäri, jolla on tarvittava asiantuntemus ja riittävästi tietoa lapsen etnisestä/kulttuurisesta taustasta. Lasta ei saa koskaan pakottaa testeihin, eivätkä ne saa olla kulttuurisesti loukkaavia. Erityisen huolellisesti on varmistettava, että sukupuoleen liittyvät kysymykset otetaan huomioon.

Jos iänmääritys on hankalaa, olisi lapsia, jotka sanovat olevansa alle 18-vuotiaita, kohdeltava tilapäisesti alle 18-vuotiaina.

Koska iänmääritystä ei voi tehdä tarkasti, virhemarginaalinkin on oltava riittävän suuri. Epäselvissä tapauksissa asia ratkaistaan ilman huoltajaa tulleen lapsen eduksi.

* 1951 Geneven pakolaissopimus, 31 artikla: Sopimusvaltiot eivät ryhdy rankaisutoimenpiteisiin laittoman maahan saapumisen tai oleskelun johdosta silloin, kun turvapaikanhakija kykenee esittämään hyväksyttäviä syitä laittomalle maahantulolle.

* ECRE (Lapset), kohta 9

* EU:n päätöslaus., 4(3) artikla: Ikä olisi määriteltävä puolueettomasti. Tätä varten jäsenvaltiot voivat alaikäisen, hänelle nimetyn täysi-ikäisen edustajan tai toimielimen suostumuksella antaa koulutetun terveydenhoitohenkilökunnan tehdä lääketieteellinen tutkimus iän määrittämiseksi.

* UNHCR:n toimintaohjeet, kohta 5.11

* UNHCR:n käsikirja, kohdat 196-197

9. Säilöönottokielto

Ilman huoltajaa tullutta lasta ei saa koskaan ottaa säilöön hänen maahantuloonsa liittyvien seikkojen vuoksi. Kielto koskee säilöönottoa rajalla (esim. kansainvälisellä vyöhykkeellä), eristyslaitoksia, vankiloita ja nuorille tarkoitettuja eristyslaitoksia.

* Euroopan ihmisoikeussop., 3 artikla:

* Euroopan ihmisoikeussop., 5 artikla: Jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja turvallisuuteen.

* ECRE (Lapset), kohta 20

* EU:n päätöslaus., 2(3) artikla: Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten, joiden on oltava rajalla, kunnes päätös heidän alueelle päästämistään tai palauttamisestaan on tehty, olisi saatava kaikki välttämätön aineellinen tuki ja huolenpito.

* ICRMW, 16(4) artikla: Siirtotyöläisiä ja heidän perheenjäseniään ei saa mielivaltaisesti yksin tai yhdessä pidättää tai ottaa säilöön.

* KP-sopimus, 7 artikla: Kukaan ei saa joutua kidutuksen tai julman, epäinhimillisen tai alentavan kohtelun tai rangaistuksen kohteeksi.

* KP-sopimus, 9 artikla: Ketään ei saa mielivaltaisesti pidättää tai ottaa säilöön.

* Lapsen oik. sop., 37(a) artikla: Lasta ei saa kiduttaa eikä kohdella tai rangaista julmalla, epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla.

* Lapsen oik. sop., 37(b) artikla

* UNHCR-AP, osa III, tavoite 1(9)

* UNHCR:n suuntaviivat, pyk. 7.6 & 7.7

* YK:n säännöt vapaudenriiston kohteiksi joutuneista alaikäisistä

10. Oikeus tulla kuulluksi

Ilman huoltajaa tulleiden lasten näkemykset ja toiveet on selvitettävä ja otettava huomioon heitä koskevissa ratkaisuissa. On ryhdyttävä toimenpiteisiin, jotka edistävät lapsen oikeutta tulla kuulluksi hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Ilman huoltajaa tulleella lapsella on oikeus tulla kuulluksi joko suoraan tai oikeusavustajan tai lapsen edustajan välityksellä.

Ilman huoltajaa tulleita lapsia on kannustettava ilmaisemaan mielipiteensä, huolenaiheensa ja valituksensa, jotka koskevat heidän huoltoaan ja edustamistaan, koulutustaan, terveyspalveluita ja oikeudellista avustamista.

* ECRE (lapset), pyk. 25 & 26

* Lapsen oik. sop., 12 artikla

* Lapsen oik. sop., 25 artikla: Hoivalaitokseen sijoitetulla lapsella on oikeus sijoitukseen liittyvien olosuhteiden ajoittaiseen tarkistamiseen.

* UNHCR-AP, osa III, tavoite 6(2)

* UNHCR:n toimintaohjeet, kohta 5.14 & 5.15

11. Väliaikainen sijoitus – terveys ja koulutus

11.1 Väliaikainen sijoitus

Ilman huoltajaa tullee lapselle olisi etsittävä sopiva sijoituspaikka mahdollisimman pian maahan saapumisen jälkeen. Vastuullisten viranomaisten on tarkoin määriteltävä lapsen tarpeet ja vältettävä olosuhteiden muutoksia. Järjestelyt olisi tarkistettava säännöllisin väliajoin. Jos mahdollista, sisaruksia ei saisi erottaa toisistaan. Jos lapsi asuu sukulaisten kanssa tai on sijoitettu sukulaisten huostaan, on varmistettava sukulaisten kyky tarjota riittävää hoivaa (myös rikostaustan tarkistaminen). Yli 16-vuotiaasta ilman huoltajaa tullutta lasta ei pidä kohdella kuten aikuista eikä häntä saa sijoittaa asumaan ilman aikuisten tukea väliaikaismajoitukseen tai vastaanottokeskukseen. Riippumatta siitä, sijoitetaanko ilman huoltajaa tullut lapsi sijaisvanhempien luo vai muualle, on pidettävä huolta siitä, että lapsella on ympärillään ammattilaisia, jotka ymmärtävät lapsen kulttuuriset, kielelliset ja uskonnolliset tarpeet ja ongelmat, joita ilman huoltajaa tullee turvapaikkaa hakevalla ja siirtolaislapsella voi olla. Lapsen kanssa työskentelevien pitäisi ymmärtää, että lapsella on oikeus yksityisyyteen ja luottamukselliseen suhteeseen holhoojan ja/tai laillisen edustajan tai muun hänen asioitaan hoitavan henkilön kanssa. Lapsen huolenpidosta vastuullisten olisi autettava lasta saamaan kontakteja omaan etniseen ryhmäänsä.

Ihmiskaupan lapsiuhreja ei saisi pitää maahantulosäilytyksessä heidän suojelemiseksi henkilöiltä, jotka ovat kaupanneet heitä. Turvakotien kaltaisia vaihtoehtoisia turvajärjestelyitä olisi kehitettävä yhteistyössä lasten hyvinvoinnista vastaavien viranomaisten kanssa.

Lasten turvallisuuden takaamiseksi on tärkeää, että lasta hoitavat työntekijät vastaanottokeskuksessa tai muissa majoitustiloissa ovat tietoisia prostituutioon ja muuhun hyväksikäyttöön liittyvästä lapsikaupasta.

* Euroopan ihmisoikeussop., 9 artikla: Jokaisella on ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapaus. Oikeuteen sisältyy vapaus vaihtaa uskontoa tai uskomusta sekä vapaus yksin tai yhteisössä, julkisesti tai yksityisesti, ilmaista uskontoaan tai uskomustaan sen palvelemiseksi, opettamiseksi, harjoittamiseksi tai seuraamiseksi.

* Euroopan ihmisoikeussop., 10 artikla: Jokaisella on oikeus ilmaisunvapauteen. Tähän oikeuteen kuuluu vapaus omaan mielipiteeseen, tiedon vastaanottamiseen ja jakamiseen sekä ajatuksiin ilman viranomaisten puuttumista ja rajoista riippumatta.

* Euroopan ihmisoikeussop., 11 artikla: Jokaisella on oikeus rauhanomaiseen kokoontumis- ja yhdistymisvapauteen.

* ECRE (Lapset), kohdat 12 & 19

* EU-direktiivi Vastaanotto, 19(2) artikla: Sisarukset on mahdollisuuksien mukaan pidettävä yhdessä ottaen huomioon kyseisen alaikäisen etu sekä erityisesti hänen ikänsä ja kehitysasteensa.

Asuinpaikan muutokset on rajoitettava mahdollisimman vähäin.

* EU:n päätöslaus., 3(2,4&5) ja 4(4) artikla: Ilman huoltajaa tulevilla alaikäisillä olisi oikeudellisesta asemastaan riippumatta oltava oikeus riittävään suojeluun ja perushuolenpitoon kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Jäsenvaltioiden olisi tavallisesti sijoitettava ilman huoltajaa tulevat alaikäiset turvapaikkamenettelyn ajaksi täysi-ikäisten perheenjäsenten luo, sijoitusperheeseen, vastaanottokeskuksiin, joissa on erityisjärjestelyjä alaikäisille, tai muuhun majoitukseen, jossa on sopivia järjestelyjä alaikäisille.

* KP-sopimus, 18(1) artikla: Jokaisella on oikeus ajattelun-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen.

- * KP-sopimus, 19 artikla
- * KP-sopimus, 21 artikla: Kaikilla on oikeus yhdistymisenvapauteen.
- * KP-sopimus, 22 artikla: Kaikilla on oikeus yhdistymisenvapauteen.
- * KP-sopimus, 24(1) artikla
- * Lapsen oik. sop., artiklat 3(3) & 13
- * Lapsen oik. sop., 14 artikla: Lapsella on oikeus ajattelun-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen.
- * Lapsen oik. sop., 15 artikla: Lapsella on oikeus yhdistymisenvapauteen.
- * Lapsen oik. sop., 16 artikla
- * Lapsen oik. sop., 19 artikla: Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimenpiteisiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä.
- * Lapsen oik. sop., artiklat 20(1), 20(3) & 25
- * Lapsen oik. sop., 26 artikla: Lapsella on oikeus nauttia sosiaaliturvasta, mukaan luettuna sosiaalivakuutus.
- * Lapsen oik. sop., 27 artikla: Lapsella on oikeus hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen tai sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintason.
- * Lapsen oik. sop., artiklat 30, 34, 35 & 36
- * TSS-sopimus, 9 artikla: Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen oikeuden sosiaaliturvaan, mukaan lukien sosiaalivakuutukseen.
- * TSS-sopimus, 11(1) artikla: Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen oikeuden riittävään elintason, myös perheelleen. Se koskee riittävää ruokaa, vaateetusta ja asumista, sekä elintason jatkuvan parantamisen.
- * UNHCR:n toimintaohjeet, kohdat 7.1-7.5

11.2 Terveys

Ilman huoltajaa tulleella lapsella olisi oltava maassa kansalaisena asuvan lapsen tavoin oikeus terveydenhuoltoon. Erityishuomiota on kiinnitettävä lapsen fyysisestä huonokuntoisuudesta, sairauksista ja vammoista johtuviin seikkoihin sekä psykologisiin vaikutuksiin, jotka ovat aiheutuneet väkivallasta, traumasta tai menetyksestä tai vieraassa maassa mahdollisesti koetusta rasismista tai muukalaisvihasta. Usein terapia on lapsen toipumisen kannalta välttämätöntä.

- * Lapsen oik. sop., 23 artikla: Vammaisella lapsella on oikeus nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä ja saada erikoishoitoa.
- * Lapsen oik. sop., 24 artikla
- * Lapsen oik. sop., 39 artikla: Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin edistääkseen uhriksi joutuneen lapsen ruumiillista ja henkistä toipumista ja yhteiskunnallista sopeutumista.
- * Kidutuksen vast. sop., 14 artikla: Kidutuksen uhreilla on oikeus saada hyvitystä ja kuntoutusta.
- * ECRE (lapset), pyk. 36
- * ECRE (Kotoutuminen), kohdat 120-133
- * EU-direktiivi Vastaanotto, 13(2) artikla: Jäsenvaltioiden on säädettävä aineellisista vastaanotto-olosuhteista hakijoiden terveyden kannalta riittävän elintason ja heidän toimeentulonsa varmistamiseksi. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että elintaso taataan myös henkilöille, joilla on 17 artiklassa tarkoitettuja erityistarpeita.

- * EU-direktiivi Vastaanotto, 17(1) artikla: Jäsenvaltioiden on otettava huomioon heikossa asemassa olevien henkilöiden, kuten alaikäisten ja ilman huoltajaa tulevien alaikäisten, tarpeet.
- * EU-direktiivi Vastaanotto, 18(2) artikla: Jäsenvaltioiden on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu pannahsaan täytäntöön tämän direktiivin alaikäisiä koskevia säännöksiä.
- * EU:n päätöslaus., 3(7) artikla: Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten olisi päästävä asianmukaiseen lääkärihoitoon. Erityistä lääkahoitoa tai muuta apua olisi annettava alaikäisille, jotka ovat joutuneet laiminlyönnin, hyväksikäytön, pahoinpitelyn, kidutuksen tai muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen, tai aseellisen selkkauksen uhreiksi.
- * TSS-sopimus, 12 artikla: Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen oikeuden nauttia mahdollisimman hyvää fyysisestä ja henkisestä terveydestä.
- * ICRMW, 28 artikla: Siirtotyöläisillä ja heidän perheenjäsenillään on oikeus saada kiireellistä lääkärihoitoa.
- * UNHCR:n toimintaohjeet, kohdat 7.9-7.11

11.3 Koulutus ja kieli

Ilman huoltajaa tulleella lapsella on oltava pääsy samaan lakisääteiseen perusopetukseen kuin maan kansalaisilla. Opetus on järjestettävä joustavaksi ja on pyrittävä siihen, että lapsi tuntee itsensä tervetulleeksi kouluun. Jotta ilman huoltajaa tulleet lapset voivat ylläpitää kulttuurista identiteettiään, olisi heille turvattava oman äidinkielen opetus. Nuorilla on oltava oikeus hakeutua toisen asteen opetukseen. Kouluttautuminen antaa eväitä lasten ja nuorten tulevaisuutta varten mahdollisen kotiinpaluun jälkeen.

- * Lapsen oik. sop., 28 artikla: Lapsella on oikeus perusasteen maksuttomaan opetukseen. Sopimusvaltiot tukevat erilaisten keskiasteen koulutusmuotojen kehittämistä ja saattavat ne jokaisen lapsen ulottuville. Opinto- ja ammatinvalinnan ohjauksen on oltava jokaisen lapsen ulottuvilla.
- * Lapsen oik. sop., 29(1c) artikla: Lapsen koulutuksen tulee edistää mm. lapsen sivistyksellisen identiteetin, kielen ja arvojen kunnioittamista.
- * Lapsen oik. sop., 30 artikla
- * Lapsen oik. sop., 32 artikla: Lapsella on oikeus tulla suojelluksi taloudelliselta hyväksikäytöltä ja sekä sellaiselta työnteolta, joka todennäköisesti vaarantaa tai haittaa häntä.
- * CDE 3 artikla: Sopimusvaltioiden on ryhdyttävä välittömiin toimenpiteisiin koulutuksessa tapahtuvan syrjinnän poistamiseksi ja torjumiseksi.
- * Rotusyrjintäsop., 5 e) V artikla
- * Eur. Neuv. Nuoret siirtolaiset, kohta 6.
- * ECRE (Lapset), kohdat 37-39
- * EU-direktiivi Vastaanotto, 10(1) artikla: Jäsenvaltioiden on annettava alaikäisille turvapaikanhakijoille mahdollisuus käydä koulua vastaavin edellytyksin kuin vastaanottavan jäsenvaltion kansalaisille. Jäsenvaltiot eivät voi kieltää henkilöä jatkamasta keskiasteen opetuksen seuraamista vain siitä syystä, että hänestä on tullut täysi-ikäinen.
- * EU-direktiivi Vastaanotto, 10(2) artikla: Koulunkäynnin aloittamista voidaan lykätä enintään kolmella kuukaudella siitä päivästä, jona alaikäisen tai hänen vanhempiansa turvapaikkahakemus on tehty.
- * EU-direktiivi Vastaanotto, 10(3) artikla: Jollei koulunkäynti alaikäisen erityistilanteen vuoksi ole mahdollista, jäsenvaltio voi tarjota muita koulutusjärjestelyjä.

- * EU:n päätöslaus., 3(6) artikla: Jos voidaan olettaa, että kouluikäinen ilman huoltajaa tuleva alaikäinen jää jäsenvaltioon pidemmäksi ajanjaksoksi, hänellä olisi oltava pääsy yleisiin oppilaitoksiin samoin perustein kuin vastaanottavan jäsenvaltion omilla kansalaisilla.
- * Euroopan sosiaalinen peruskirja, osa I(7): Lapsella ja nuorella on oikeus erityissuojeluun mahdollisia fyysisiä ja moraalisia vaaroja vastaan.
- * Euroopan sosiaalinen peruskirja, osa I(9): Jokaisella on oikeus riittävään ammatinvalinnanohjaukseen.
- * TSS-sopimus, 13(1) artikla: Jokaisella on oltava koulutuksen avulla mahdollisuus osallistua tehokkaasti vapaaseen yhteiskuntaan, edistää ymmärtämystä, suvaitsevaisuutta ja ystävyyttä eri kansojen sekä kaikkien rodullisten, etnisten ja uskonnollisten ryhmien välillä.
- * ICRMW, 31 artikla: 43 & 45: Siirtotyöläisten perheenjäsenten on saatava nauttia samanlaisesta kohtelusta koulutuksessa ja ammatinvalinnanohjauksessa kuin valtion omilla kansalaisilla.
- * Ihmisoikeusjul., 26 artikla: Jokaisella on oikeus koulutukseen.
- * UNHCR-AP, osa III, tavoite 6(2): Sopimusvaltioiden on tunnustettava ensimmäisen ja toisen asteen koulutuksen merkitys pakolaisille.
- * UNHCR:n toimintaohjeet, kohdat 7.12-7.14

12. Turvapaikan tai pakolaisaseman määrittelyminen

12.(a) Ilman huoltajaa tulleilta lapsilta ja nuorilta ei, riippumatta heidän iästään, pitäisi koskaan evätä pääsyä turvapaikkamenettelyyn. Kun hakemus on otettu vastaan, se tulisi käsitellä normaalissa menettelyssä eikä erityisissä menettelyissä, joita ovat ”turvallisiin kolmansiin maihin”, ”ilmeisen perusteettomiin hakemuksiin” sekä ”turvallisiin lähtömaihiin” liittyvät nopeutetut menettelyt. Turvapaikkahakemuksen käsittelyä ei myöskään saisi lykätä siitä syystä, että lapsi tulee maasta, jossa on laajoja levottomuuksia.

- * 1951 Geneven pakolaissopimus: Sopimuksen 1 artiklassa ei tehdä erottelua iän perusteella. Minkä tahansa ikäinen henkilö voidaan määritellä pakolaiseksi.
- * ECRE (Lapset), kohta 22-23
- * EU:n päätöslaus., 4(1) artikla: Jokaisella ilman huoltajaa tulevalla alaikäisellä olisi oltava oikeus hakea turvapaikkaa.
- * EU:n neuvoston yhteenveto maista, joissa ei katsota esiintyvän perusteltua vainon pelkoa, 1992
- * EU:n neuvoston yhteinen kanta ”pakolainen”-käsitteen yhdenmukaistetusta soveltamisesta. maaliskuu 1996
- * Ihmisoikeusjulistus, 14(1) artikla: ”Jokaisella vainon kohteeksi joutuneella on oikeus hakea ja nauttia turvapaikkaa muissa maissa.”
- * Lapsen oik. sop., 22 artikla
- * Neuvoston päätöslauselma yhdenmukaisesta lähestymistavasta kysymyksissä koskien vastaanottajina toimivia kolmansia maita, 1992
- * Neuvoston päätöslauselma ilmeisen perusteettomista turvapaikkahakemuksista, 1992
- * Neuvoston päätöslauselma Vähimmäisvaatimukset, pyk. 26-27: Tämän päätöslauselman soveltamiseksi jäsenvaltioiden olisi varmistettava alaikäiselle tarpeellinen edustus, jota hoitaa alaikäisen hoidosta ja hyvinvoinnista vastaava aikuinen tai järjestö. Puhuttelussa lapsen seurana voi olla kyseinen aikuinen tai kyseisen järjestön edustaja. Tutkittaessa ilman huoltajaa tulleen alaikäisen hakemusta on otettava huomioon hänen henkinen kehityksensä ja kypsyytensä.
- * Pakolaisten asemaa koskeva YK:n lisäpöytäkirja, 1967
- * UNHCR-AP, osa II, toimeenpanoa koskeva kohta 6: Vuoden 1951 Pakolaissopimuksen sopimusvaltiot pyytävät kaikkia valtioita ryhtymään toimenpiteisiin turvapaikkaoikeuden vahvistamiseksi kiinnittämällä erityishuomiota heikommassa asemassa oleviin ryhmiin, kuten naisiin ja lapsiin.
- * UNHCR:n suuntaviivat, kohta 4.1

12. (b) Kaikissa turvapaikkamenettelyn vaiheissa, mukaan lukien eri valitusmenettelyt, ilman huoltajaa tulleella lapsella on oltava oikeusavustaja, joka auttaa lasta tekemään turvapaikkahakemuksen. Oikeusavustajan palveluiden on oltava lapselle maksuttomia. Sen lisäksi, että oikeusavustajan on oltava selvillä turvapaikkamenettelystä, on hänellä myös oltava taitoja edustaa lasta ja hänen on tunnettava lapsiin kohdistuvien ihmisoikeusloukkauksien muodot.

- * ECRE (Lapset), kohta 24
- * Lapsen oik. sop., 12 artikla
- * Lapsen oik. sop., 22 artikla
- * UNHCR:n toimintaohjeet, kohta 4.2 & 8.3

12.1 Turvapaikkamenettelyn vähimmäistakeet

12.1.1 Lapsen turvapaikkahakemuksen käsittelystä ja päätöksenteosta vastaavan viranomaisen pitää olla asiantunteva, turvapaikka- ja pakolaisasioihin sekä lapsen oikeuksiin liittyvään lainsäädäntöön perehtynyt.

Kielteisen päätöksen saaneilla lapsilla on oltava valitusoikeus. Valitusajan on oltava kohtuullinen.

Lasten turvapaikkahakemukset on tunnistettava ja käsiteltävä ensimmäisinä, jotta lapset säästyisivät pitkiltä odotusajoilta.

* ECRE (Lapset), kohdat 22, 24 & 28

* EU:n päätöslaus., 4(2) artikla: Ottaen huomioon alaikäisten erityistarpeet ja heidän erityisen vaikean tilanteensa jäsenmaiden olisi käsiteltävä heidän hakemuksensa kiireellisinä.

* Neuvoston päätöslauselma Vähimmäisvaatimukset, 1995, kohta 26-27

* UNHCR:n toimintaohjeet, kohdat 8.1, 8.2 & 8.5

12.1.2 Varsinkin pienen tai vammautuneen lapsen ollessa kyseessä on suotavaa, että riippumaton asiantuntija arvioi, onko lapsi kykenevä ilmaisemaan perusteltua vainotuksi tulemisen pelkoa, ja tunnistaa vaikeudet, joita lapsella saattaa olla hänen kertoessaan tuskallisista tapahtumista tai arkaluontoisista asioista.

* ECRE (Lapset), kohta 27

* Neuvoston päätöslauselma Vähimmäisvaatimukset, 27 artikla

* UNHCR:n käsikirja, kohta 214

12.1.3 Jos lapsen haastatteleminen on välttämätöntä, tulisi sen tehdä lasten haastatteluun koulutettu viranomainen lapsiystävällisesti (tauvoja, ilmapiiri, jossa lapsi ei tunne itseään uhatuksi).

Haastattelussa lapsen seurana on oltava oikeusavustaja, ja jos hän niin haluaa, hänelle tärkeä ihminen (sosiaalityöntekijä, sukulainen, holhooja jne.).

Ilman huoltajaa tulleen lapsen pitäisi voida antaa lausuntonsa monella eri tavalla, esim. suullisesti, piirtämällä tai kirjoittamalla, riippumattomien asiantuntijoiden tekemässä videoitavassa haastattelussa tai videoyhteyden välityksellä.

* ECRE (Lapset), kohta 26-27

* Eur. Neuv. -suositus Lentokentät, kohta 10, ii.b.

* Lapsen oik. sop., 3,3 artikla

* Neuvoston päätöslaus., 4(5) artikla

* UNHCR:n toimintaohjeet, kohdat 4.2 & 8.4

12.2 Lapsen turvapaikkapäätöstä koskevat kriteerit

12.2.1 Pakolaisen määritelmää sovelletaan kaikenikäisiin hakijoihin. Kestäviin ratkaisuihin pyrittäessä on kiinnitettävä huomiota perheen yhtenäisyyden periaatteen ja lapsen edun ensisijaisuuden periaatteen tasapainottamiseen. Viranomaisten on otettava huomioon UNHCR:n käsikirjan ohjeet ja vuonna 1997 annetut toimintaohjeet sekä seuraavat seikat:

- lapsen ikä, kypsyystaso ja kehitysvaihe
- se, että lapsi voi ilmaista pelkojaan eri tavalla kuin aikuinen
- todennäköisyys, että lapsen tiedot lähtömaan tilanteesta ovat puutteelliset
- erityisesti lapsiin kohdistuvat ihmisoikeusloukkaukset, kuten lasten värväminen armeijaan, kauppaaminen prostituoiduiksi, seksuaalinen hyväksikäyttö, tyttöjen ympärileikkaus ja pakkotyö
- lapsen perheen asema lähtömaassa (jos tiedossa) ja lastaan suojellakseen hänet maasta lähettäneiden vanhempien toiveet
- se, että vahingolliset teot, joita aikuiseen kohdistettuina voidaan pitää hyväksikäyttönä tai syrjintänä, voivat tarkoittaa vainoa lapseen kohdistettuina
- kaiken kaikkiaan lasten turvapaikkatutkinnassa joudutaankin kiinnittämään erityistä huomiota tiettyihin objektiivisiin seikkoihin päätettäessä, voidaanko lapsen vainotuksi joutumisen pelkoa pitää perusteltuna

* EU:n päätöslaus., 4(6) artikla: Ilman huoltajaa maahan tulleen alaikäisen turvapaikkahakemuksen käsittelyssä olisi puolueettomien tosiasioiden ja olosuhteiden lisäksi otettava huomioon alaikäisen ikä, kypsyys ja henkinen kehitys sekä hänen mahdollisesti rajalliset tietonsa kotimaansa olosuhteista.

* Euroopan ihmisoikeussop., 4(1) ja 4(2) 2 artiklat

* Ihmiskauppaa koskeva lisäpöytäkirja

* ILO C182, 3 artikla

* Kidutuksen vast. sop., 1 artikla: "Kidutuksella" tarkoitetaan kaikkia tekoja, joilla aiheutetaan jollekulle tahallisesti kovaa kipua tai kovaa joko henkistä tai ruumiillista kärsimystä tietojen tai tunnustuksen saamiseksi häneltä tai kolmannelta henkilöltä, hänen rankaisemisekseen teosta, jonka hän tai kolmas henkilö on tehnyt tai epäillään tehneen, hänen tai kolmannen henkilön pelottelemiseksi tai pakottamiseksi taikka minkälaiseen tahansa syrjintään perustuvasta syystä, kun virkamies tai muu virallisessa asemassa toimiva henkilö aiheuttaa sellaista kipua tai kärsimystä, yllyttää tai suostuu niiden aiheuttamiseen tai hyväksyy sen hiljaisesti.

* KP-sopimus, 8 artikla

* Lapsen oik. sop., artikkelit 3, 12, 22, 32, 34, 35, 36 & 37

* Lapsen oik. sop., 38 artikla: Sopimusvaltiot varmistavat, etteivät alle 15-vuotiaat henkilöt suoranaisesti osallistu aseellisiin selkkauksiin.

* Lapsen oik. sop., lisäpöytäkirja 1

* Lapsen oik. sop., lisäpöytäkirja 2

* Lisäpöytäkirja I Geneven sopimukseen 12.8.1949 ja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojeluun liittyen:

77(2) artikla: Selkkausten osapuolten on ryhdyttävä kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin, jotta alle 14-vuotiaat lapset eivät ota suoraan osaa vihamielisyyksiin.

* Lisäpöytäkirja II Geneven sopimukseen 12.8.1949 ja kansallisten aseellisten selkkausten uhrien suojeluun liittyen:

4(3) artikla: Alle 15-vuotiaita ei saa värvätä armeijan palvelukseen eivätkä he saa osallistua vihamielisyyksiin.

* Pakolaislapset: Suojelua ja huolenpitoa koskevat toimintaohjeet, luvut 8 & 9.

- * RSICC, 8(2)(b)(xxv) ja (e)(vii) artiklat: Alle 15-vuotiaiden värväminen kansallisiin asevoimiin, aseellisiin joukkoihin tai ryhmiin tai näiden käyttö vihamielisyyksissä on sotarikos.
- * TSS-sopimus, 10(3) artikla
- * UNHCR-AP, osa III, tavoite 1(2): Sopimusvaltioiden ja UNHCR:n on tehtävä yhteistyötä, jotta viranomaiset ottavat huomioon sukupuolen ja iän, mukaan lukien sukupuoleen tai ikään kohdistuvan väkivallan.
- * UNHCR:n toimintaohjeet, kohdat 8.6-8.10, 9.7 & 10.4
- * UNHCR:n käsikirja, kohdat 203 & 213-219

12.2.2 Ilman huoltajaa tulleita lapsia, jotka saavuttavat täysi-ikäisyyden turvapaikkamenettelyn aikana, on kohdeltava kuten alle 18-vuotiaita lapsia. Sopimusvaltiot eivät saa pitkittää hakemuksen käsittelyä siten, että lapsi ehtii tulla täysi-ikäiseksi käsittelyn aikana.

- * ECRE (Lapset), kohta 30
- * UNHCR:n toimintaohjeet, kohdat 5.4 & 10.1

13. Kestävät, pitkäaikaiset ratkaisut

13.1 Jääminen vastaanottavaan maahan/turvapaikkamaahan

Ilman huoltajaa tullut lapsi voi jäädä vastaanottavaan maahan esimerkiksi seuraavin perustein:

- lapsi saa pakolaisaseman tai hänelle myönnetään kansainvälistä suojelua tai turvapaikka
- lapsi saa humanitaarisiin syihin perustuvan tai de facto -pakolaisaseman, koska kotimaahan paluu ei ole turvallista esimerkiksi aseellisten selkkausten vuoksi tai siksi, ettei lapsen vanhempia onnistuta jäljittämään eikä lähtömaassa ole soveliaista huoltajaa
- lapsi on ihmiskaupan uhri eikä hänen ole turvallista palata lähtömaahan
- on selvää, että lapsen maahan jääminen on lapsen edun mukaista.

- * ECRE (Lapset), kohta 42
- * EU:n päätöslaus., 5(2) artikla: Niin kauan kuin palauttaminen ei ole mahdollista näillä edellytyksillä, jäsenvaltioiden olisi annettava alaikäiselle periaatteessa mahdollisuus jäädä alueelleen.
- * Ihmiskaupaa koskeva lisäpöytäkirja, 7 artikla
- * Lapsen oik. sop., 3 artikla
- * Pakolaislapset, suojelua ja huolenpitoa koskevat toimintaohjeet
- * UNHCR:n toimintaohjeet, kohta 9.1 & 9.4

13.2 Perheen yhdistäminen

Ilman huoltajaa tulleilla lapsilla, jotka hakevat turvapaikkaa tai ovat muusta syystä saapuneet Eurooppaan, saattaa olla perheenjäsen/-jäseniä jossain toisessa Euroopan maassa. Jäsenvaltioiden olisi helpotettava perheiden yhdistämistä siinä maassa, missä lapsen etu parhaiten toteutuu ottaen huomioon kohdassa 13.6 mainitut kriteerit.

Jäsenvaltioiden on helpotettava perheen yhdistämistä maassa, jossa ilman huoltajaa tullut lapsi asuu, mikäli se on lapsen etu.

Mikäli lapsella on perheenjäsen kolmannessa maassa, ja sekä lapsi että perheenjäsen haluavat asua yhdessä kyseisessä maassa, on lastensuojeluviranomaisten tutkittava huolellisesti, soveltuuko perheenjäsen pitämään lapsesta huolta.

- * Dublinin yleissopimus, 15(3) artikla: Mikäli turvapaikanhakija on ilman huoltajaa tullut lapsi, jolla on hänestä huolehtimaan kykenevä perheenjäsen/-jäseniä jossakin toisessa jäsenvaltiossa, on tämä jäsenvaltio velvollinen yhdistämään hänet perheenjäseniinsä, jollei tämä ole lapsen edun vastaista.
- * ECRE (Lapset), kohdat 32, 34 & 35
- * ECRE (Kotouttaminen), kohta 139
- * EU-direktiivi Perhe, 10.3(a) artikla: Mikäli pakolainen on ilman huoltajaa tullut lapsi, jäsenvaltio sallii maahantulon ja antaa oleskeluluvan, jotta suoraan alenevassa polvessa toisilleen sukua olevan perheenjäsenet voidaan yhdistää.
- * EU:n päätöslaus., 5(3a) artikla: Jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten olisi alaikäisen palauttamiseksi toimittava yhteistyössä saattamalla ilman huoltajaa tulevat alaikäiset yhteen muiden perheenjäsentensä kanssa joko alaikäisen kotimaassa tai maassa, jossa nämä perheenjäsenet oleskelevat.
- * Eur. Neuv. Nuoret siirtolaiset, kohta 7 vii-ix.
- * Euroopan ihmisoikeussop., 8,1 artikla

- * ICRMW, 44(1) artikla
- * KP-sopimus, 23(1) artikla
- * Lapsen oik. sop., 10(1) artikla
- * Neuvoston päätöslauselma perheiden yhdistämistä koskevien kansallisten toimien yhdenmukaistamisesta, 3.6.1993
- * UNHCR-AP, osa III, tavoite 1(2): Sopimusvaltioiden on otettava käyttöön ja vahvistettava sukupuoleen ja ikään liittyviä turvatoimia, joissa painotetaan perheen yhdistämisen periaatetta.
- * UNHCR:n toimintaohjeet, kohdat 5.5, 10.5 & 10.11

13.3 Kotoutuminen

13.3.1 Jos lapsi saa jäädä maahan, ilman huoltajaa tulleiden lasten vastaanotosta vastaavien viranomaisten olisi tutkittava tarkoin lapsen tilanne (lapsen ikä, sukupuoli, aiempi terveydellinen tilanne, henkinen ja fyysinen terveydentila, koulutus ja lapsen perheen tilanne lähtömaassa). Tämän jälkeen päätös pitkäaikaisesta sijoittamisesta tehdään yhdessä lapsen kanssa. Sijoituspaikka voi olla myös sama, mihin lapsi on väliaikaisesti sijoitettu. On toivottavaa, että alle 15-16 -vuotiaan lapsen sijoitusperhe olisi samasta kulttuurista kuin hän itse. Vanhemmille lapsille voi olla sopivaa/mieluista asua pienissä perheryhmäkodeissa. Tällaisessa kodissa olisi kuitenkin oltava aikuisia, jotka ovat tietoisia ilman huoltajaa tulleen nuoren kulttuurisista tarpeista.

Sisarukset olisi pääsääntöisesti pidettävä samassa sijoituspaikassa, elleivät he itse toisin halua tai ellei se ole heidän etunsa. Jos useampi sisarus asuu yhdessä siten, että vanhin on vastuussa nuoremmistaan, olisi vanhimman lapsen saatava erityistä tukea ja neuvontaa.

Ilman huoltajaa tulleille, täysi-ikäisyyden saavuttaneille lapsille tulisi tarjota jälkihuoltoa, jotta siirtyminen itsenäiseen asumiseen sujuisi hyvin.

- * 1951 Geneven pakolaissopimus, 21 artikla: Asuntojen myöntäminen alueella laillisesti oleskeleville pakolaisille
- * 1951 Geneven pakolaissopimus, 23 artikla: Julkinen huoltoavustus maan alueella laillisesti oleskeleville pakolaisille
- * 1951 Geneven pakolaissopimus, 24 artikla: Työolot ja sosiaaliturva maan alueella laillisesti oleskeleville pakolaisille
- * ECRE (Lapset), kohta 19
- * EU:n päätöslaus., 4(7) artikla: Ilman huoltajaa tulevalle alaikäiselle on järjestettävä pitkäaikainen majoitus heti, kun hänelle on myönnetty pakolaisasema tai muu pysyvä oleskeluoikeus.
- * Lapsen oik. sop., artiklat 13, 14, 15, 16, 19, 20, 25, 26 & 27
- * UNHCR:n toimintaohjeet, kohdat 10.2-10.3 & 10.6-10.9

13.3.2 Ilman huoltajaa tulleiden lasten oikeuden koulutukseen, terveydenhuoltoon ja kielelliseen tukeen (kohdassa 11.3 tarkoitettulla tavalla) olisi jatkettava samoin perustein kuin lapsen, joka on maan kansalainen.

Ilman huoltajaa tulleista lapsista, jotka ovat tulleet alaikäisinä ja saaneet jäädä maahan humanitaarisista tai perhesyistä tai jotka ovat saaneet muun 18-vuotiaana raukeavan väliaikaisen aseman, on huolehdittava heidän saavuttaessaan täysi-ikäisyyden ottaen huomioon heidän haavoittuva asemansa. Heidän tulisi saada jäädä vastaanottavaan maahan.

- * ECRE (Lapset), kohdat 36-41
- * ECRE (Kotoutuminen), kohdat 103-107
- * 1951 Geneven pakolaissopimus, 22 artikla: Maan alueella laillisesti oleskelevien pakolaisten oikeus opetukseen.
- * Lapsen oik. sop., artiklat 2, 3, 23, 24, 28, 29(1c) & 30
- * Lapsen oik. sop., 31 artikla: Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin. Sopimusvaltiot kunnioittavat ja edistävät lapsen oikeutta osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään ja kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin.
- * Lapsen oik. sop., 39 artikla
- * UNHCR:n toimintaohjeet, kohta 10.10

13.4 Adoptio

Adoptio on harvoin, jos koskaan, hyvä ratkaisu ilman huoltajaa tulleiden lasten kannalta. Ennen kuin adoptiopäätöstä voi pitää sopivana tai toivottavana, olisi vastuussa olevan tahon tehtävä perusteellinen selvitys lapsen perheolosuhteista lähtömaassa. Haagin kansainvälistä yksityisoikeutta käsittelevässä konferenssissa on annettu tästä yksityiskohtaiset ohjeet.

- * Haagin sopimus, 1993
- * Haagin lastensuojelua sekä yhteistyötä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa koskevan suosituksen soveltaminen pakolaislapsiin ja muihin kotimaastaan pois lähteneisiin lapsiin, lokakuu 1994
- * Lapsen oik. sop., 21 artikla: Sopimusvaltioiden velvollisuudet kansainvälisessä lapseksiotossa.
- * UNHCR:n toimintaohjeet, kohdat 10.4 & 10.8.

13.5 Henkilöllisyys ja kansallisuus

Valtiottomia ilman huoltajaa tulleita lapsia olisi avustettava kansalaisuuden saamisessa.

- * 1951 Geneven pakolaissopimus, 27 ja 28 artiklat: Sopimusvaltiot antavat henkilöllisyystodistukset ja matkustusasiakirjat maan alueella laillisesti oleskeleville pakolaisille.
- * 1951 Geneven pakolaissopimus, 34 artikla: Sopimusvaltioiden on helpotettava pakolaisten kansalaistamista.
- * Lapsen oik. sop.
- * Lapsen oik. sop., 7(1) artikla: Lapsella on oikeus kansalaisuuteen.
- * KP-sopimus, 24(3) artikla: Jokaisella lapsella on oikeus saada kansalaisuus.
- * Valtiottomia henkilöitä koskeva yleissopimus, 1954, 32 artikla: Sopimusvaltioiden on helpotettava valtiottomien henkilöiden kansalaistamista.

13.6 Paluu lähtömaahan

13.6.1 Paluu lähtömaahan on monitahoinen prosessi. Lapsen edun toteutuminen edellyttää yksityiskohtaista ohjeistusta. Ilman huoltajaa tulleen lapsen saa palauttaa vain, jos se voidaan katsoa lapsen eduksi. Toisarvoisia ovat kaikki muut näkökohdat, kuten laittoman siirtolaisuuden torjuminen.

Perheen yhdistäminen ja kotiinpaluu onnistuvat parhaiten vapaaehtoisesti. Lasta on pidettävä ajan tasalla, hänen kanssaan on neuvoteltava ja hänen näkemyksensä on otettava huomioon prosessin kaikissa vaiheissa. Aika, jonka lapsi on ollut lähtömaansa ulkopuolella, ja hänen ikänsä ovat tärkeitä tekijöitä ratkaisua tehtäessä.

* Ihmiskauppaa koskeva lisäpöytäkirja, määritelmä, 8 artikla: Valtioiden on helpotettava ihmiskaupan uhrien kotiinpaluuta.

* Lapsen oik. sop., 3 artikla

* Pakolaislapset: Pakolaislapsia koskevat toimintaohjeet suojelun ja huollon järjestämisestä, 1994, s. 138-144.

* UNHCR:n toimintaohjeet, kohdat 9.4 & 10-12

13.6.2 Ennen kuin ilman huoltajaa tullut lapsi voidaan palauttaa lähtömaahan, on varmistettava seuraavista seikoista:

- huolellinen arvio siitä, onko lapsen palauttaminen kotimaahan turvallista, onko hän vaarassa joutua vainon kohteeksi, aseellisiin selkkauksiin, väkivallan tai hyväksikäytön kohteeksi;
- sekä lapsen hoidosta vastaanottavassa maassa vastaava henkilö että lapsen edustaja ovat molemmat sitä mieltä, että paluu on lapsen edun mukaista;
- huolellinen selvitys perheen tilanteesta kotimaassa. On tärkeää tutkia, kykeneekö lapsen perhe (vanhemmat tai muut perheenjäsenet) tarjoamaan lapselle riittävää hoivaa;
- huolellinen arvio ruoan, asumisen, terveydenhuollon, koulutuksen, ammatillisen koulutuksen ja työnpaikkojen saatavuudesta kotimaassa;
- tutkinnasta vastaa ammattitaitoinen ja riippumaton taho (joka on eri kuin lapsen alkuperäisen turvapaikka- tai pakolaisaseman määrittävä taho), jonka on oltava objektiivinen, poliittisesti sitoutumaton ja otettava tapauskohtaisesti huomioon lapsen etu;
- lapsen vanhemmat, sukulaiset tai muu aikuinen huoltaja suostuu tarjoamaan välittömän, pitkäaikaisen huollon lapsen saapuessa lähtömaahan. Perheen mielipiteet lapsen paluusta on selvitettävä ja otettava huomioon;
- lasta pidetään ajan tasalla kaikissa vaiheissa, ja hän saa asianmukaista tukea ja neuvontaa; lapsen mielipide paluusta on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti;
- ennen paluuta lapsen ja hänen perheensä suhdetta on vahvistettu;
- lapsi saatetaan asianmukaisesti paluumatkalle.
- paluun jälkeen asianmukaiset viranomaiset tai virastot seuraavat tehokkaasti lapsen hyvinvointia.

Lapsikaupan uhreja ei saa koskaan palauttaa lähtömaahan ilman perusteellista selvitystä perhesuhteista ja mahdollisesta vaarasta joutua koston tai ihmiskaupan uhriksi uudelleen. On varmistettava, että lapsi palaa turvalliseen ympäristöön.

Ilman huoltajaa alaikäisinä tulleita lapsia, jotka ovat täyttäneet 18 vuotta mutta eivät ole saaneet lupaa jäädä vastaanottavaan maahan, on kohdeltava haavoittuvassa asemassa olevina ja heidän kanssaan on keskusteltava kotimaahan kotoutumista tukevista keinoista.

- * 1951 Geneven pakolaissopimus, 32(1) artikla: Sopimusvaltiot eivät saa karkottaa alueellaan laillisesti oleskelevaa pakolaista.
- * 1951 Geneven pakolaissopimus, 33 artikla
- * ECRE (Lapset), kohdat 33 & 42
- * Eur. Neuv. Karkotus, kohta 13.v.h: ilman huoltajaa tulleita alaikäisiä on kohdeltava heidän ikänsä mukaisesti, heidät on välittömästi saatettava nuorisotuomarin vastuulle ja heidän saatavillaan on oltava riippumatonta oikeusneuvontaa ja edustaja.
- * Eur. Neuv. Nuoret siirtolaiset, kohta 7, x
- * Kidutuksen vast. sop., 3 artikla
- * Lapsen oik. sop., 3 artikla
- * Lapsen oik. sop., 5 artikla: Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhempien tai suurperheen vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia tarjota lapselle asianmukaista ohjausta ja neuvoa.
- * Lapsen oik. sop., artiklat 6, 12, 19, 20, 24, 27, 28, 34, 35, 36, 37(a), 38 & 39
- * Neuvoston päätöslaus., 5 artikla
- * UNHCR-AP, osa III, tavoite 2(7): Asianmukaisten hallitustenvälisten kanssa yhteistyötä tekevien sopimusvaltioiden on kehitettävä toimintasuunnitelmia niiden henkilöiden paluun edistämiseksi, jotka eivät tarvitse kansainvälistä suojelua, inhimillisellä tavalla ja heidän ihmisoikeuksiaan ja arvokkuuttaan täysin kunnioittaen turvautumatta tarpeettomaan voimankäyttöön, ja lasten osalta heidän etunsa mukaisesti.
- * UNHCR:n toimintaohjeet, kohdat 9.4, 9.5, 10.5, 10.12-10.14

LIITE I

SOSIAALIHISTORIAA

(Ks. kohta C7 edellä) Lapsen hoidosta vastuussa olevan tahon olisi kerättävä lapselta seuraavat tiedot:

1. tiedot perheestä (lähtömaassa tai muualla)
  2. tiedot lapselle tärkeistä henkilöistä, jotka eivät ole perheenjäseniä
  3. olosuhteet, joissa lapsi löydettiin ja tunnistettiin ilman huoltajaa tulleeeksi
  4. tiedot seikoista, joiden vuoksi lapsi jäi ilman perheen turvaa
  5. tiedot lapsen elämästä ennen joutumista perheestä eroon ja sen jälkeen
  6. lapsen fyysinen kunto, terveys ja aiemmat sairaudet
  7. koulutustausta (muodollinen ja epämuodollinen)
  8. nykyiset huoltojärjestelyt
  9. lapsen tulevaisuutta koskevat toiveet ja suunnitelmat
  10. esitutkimus lapsen henkisestä ja tunne-elämän kehityksestä ja kypsyudesta
  11. iänmääritys
- (UNHCR:n toimintaohjeet, kohta 5.9)

LIITE II

KANSAINVÄLISIÄ JA ALUEELLISIA SOPIMUKSIA, LINJAUKSIA JA SUOSITUKSIA

1. Lapset – lasten oikeuksiin ja suojeluun liittyviä kansainvälisiä asiakirjoja

- Alaikäisten suojelua koskeva yleissopimus, 1961
- Yksityisoikeuden alaa koskeva yleissopimus kansainvälisestä lapsikaappauksesta, 1980
- Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssi
- Haagin yleissopimus toimivallasta, sovellettavasta lainsäädännöstä, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuta ja lastensuojelua koskevissa asioissa, 1996
- Haagin yleissopimus lastensuojelusta ja yhteistyöstä maiden välistä adoptiota koskevan sopimuksen noudattamisessa, 1996
- ILO:n yleissopimus lapsityön pahimpien muotojen kieltämisestä ja välittömistä toimista niiden poistamiseksi, ILO C182, 1999
- Valinnainen lisäpöytäkirja lasten osallistumisesta aseelliseen selkkaukseen, 2000
- Valinnainen lisäpöytäkirja lasten kauppaamisesta, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta, 2000
- Haagin yleissopimuksen suositus pakolaislasten ja muiden kotimaastaan lähteneiden lasten suojelemisesta ja yhteistyöstä kansainvälisessä adoptiossa, Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssi, lokakuu 1994
- YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus, 1989
- YK:n säännöt vapaudenriiston kohteiksi joutuneista alaikäisistä, 1990
- YK:n vähimmäissäännöt alaikäisten oikeudenkäyntiä koskevissa asioissa (Pekingin säännöt), 1985

2. Kansainvälisiä sopimuksia

- Koulutuksessa tapahtuvan syrjinnän kieltävä yleissopimus, 1960
- Kidutuksen sekä muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun ja rangaistuksen vastainen yleissopimus, 1984
- Naisten kaikkinaisen syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus, 1979
- Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva yleissopimus, 1965
- Kansalaisettomuuden vähentämistä koskeva yleissopimus, 1961
- Valtiottomia henkilöitä koskeva yleissopimus, 1954
- Siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä suojelua koskeva kansainvälinen yleissopimus, 1990
- Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus, 1966 (ja valinnainen lisäpöytäkirja)
- Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, 1966
- Lisäpöytäkirja Geneven sopimukseen 12.8.1949 ja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojeluun liittyen (pöytäkirja I), 8.6.1977, artikkelit 77 ja 78
- Lisäpöytäkirja Geneven sopimukseen 12.8.1949 ja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojeluun liittyen: (pöytäkirja II), 8.6.1977, artikla 4
- YK:n kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen yleissopimuksen lisäpöytäkirja siirtolaisten kuljettamisesta maitse, meritse ja lentoteitse, 2000
- Pakolaisten asemaa koskeva YK:n lisäpöytäkirja, 1967
- Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen lisäpöytäkirja varsinkin naisten ja lasten ihmiskaupan ehkäisystä, torjunnasta ja rankaisemisesta, 2000
- Rooman perussäännön mukainen kansainvälinen rikostuomioistuin, 1998
- Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen YK:n yleissopimus, Palermo 2000
- Pakolaisten asemaa koskeva YK:n yleissopimus, 1951
- Yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus, 1948

3. Eurooppalaisia sopimuksia

- Kidutuksen sekä muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun ja rangaistuksen vastainen yleissopimus, 1987
- Eurooppalainen yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (ja lisäpöytäkirjat), 1950
- Lapseksiottamista koskeva eurooppalainen yleissopimus 24.4.1967
- Lasten oikeuksien käyttöä koskeva eurooppalainen yleissopimus 25.1.1996

- Avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten oikeudellista asemaa koskeva eurooppalainen yleissopimus 15.10.1975, lasten huoltoa koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytöntöönpanosta ja lasten palauttamisesta tehty eurooppalainen yleissopimus
- Euroopan sosiaalinen peruskirja, 1961

4. Turvapaikanhakua ja siirtolaisuutta koskevaa EU:n lainsäädäntöä

- Perusoikeuksia koskeva Euroopan unionin peruskirja, joulukuu 2000
- Neuvoston direktiivi 2001/740/EY kolmansien maiden kansalaisia koskevien maastapoistamispäätösten vastavuoroisesta tunnustamisesta
- Neuvoston direktiivi 2001/55/EY vähimmäisvaatimuksista tilapäisen suojelun antamiseksi siirtymään joutuneiden joukkoittaisen maahantulon tilanteissa, ja toimenpiteistä näiden henkilöiden vastaanottamisen ja vastaanottamisesta jäsenvaltioille aiheutuvien rasitusten tasapuolisen jakautumisen edistämiseksi
- Neuvoston direktiivi 2003/9/EY turvapaikanhakijoiden vastaanottoa jäsenvaltioissa koskevista vähimmäisvaatimuksista
- Neuvoston direktiivi 2003/86/EY (22.9.2003) oikeudesta perheen uudelleenyhdistämiseen
- Neuvoston asetus (EY) 343/2003 niiden perusteiden ja menettelyiden vahvistamisesta, joiden mukaisesti määritellään kolmannen maan kansalaisen johonkin jäsenvaltioon jättämän turvapaikkahakemuksen käsittelystä vastuussa oleva jäsenvaltio, 2003 (vastuunmäärittämisasetus, Dublin II)
- Neuvoston asetus (EY) 2725/2000 Eurodac-järjestelmän perustamisesta sormenjälkien vertailua varten Dublinin yleissopimuksen tehokkaaksi soveltamiseksi
- Euroopan komission tiedonanto jäsenmaiden ulkorajojen valvonnasta, toukokuu 2002
- Eurooppalainen yleissopimus sisärajojen valvonnan asteittaisesta vähentämisestä, 1985 (Schengenin sopimus)
- Ihmiskaupan torjuntaa koskeva puitepäätos, syyskuu 2002
- Suunnitelma laittoman siirtolaisuuden ja ihmiskaupan torjunnasta, neuvosto, kesäkuu 2002
- Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehty yleissopimus, 1990

5. UNHCR:n toimintaohjeet ja UNHCR:n toimeenpaneva komitea

- Ilman huoltajaa tulleita alaikäisiä turvapaikan hakijoita koskevat toiminta- ja menettelyohjeet, 1997
- UNHCR:n käsikirja pakolaisaseman määrittämisen menettelystä ja perusteista, 1992.
- Pakolaislapset: Toimintaohjeet suojelun ja huollon järjestämisestä, 1994
- Pakolaisten uudelleen sijoittaminen Kansainvälinen käsikirja vastaanoton ja kotouttamisen järjestämisestä, kappale 3.3, Tulevaisuuteen sijoittaminen: Pakolaislapset ja -nuoret, 2002
- UNHCR:n suojelua koskeva suunnitelma, 2002
- UNHCR:n toimeenpanevan komitean pakolaislapsia koskeva päätöslauselma nro 47 (1987)
- UNHCR:n toimeenpanevan komitean pakolaislapsia koskeva päätöslauselma nro 59 (1989)
- UNHCR:n toimeenpanevan komitean pakolaislapsia ja -nuoria koskeva päätöslauselma nro 84 (1997)
- UNHCR:n toimeenpanevan komitean pakolaisen perhettä koskeva päätöslauselma nro 88 (1999)
- UNHCR:n syrjintätapauksia koskevat toimintaohjeet, 1996
- Yksin tulleet alaikäiset: yhteisöperustainen katsaus, 1996

6. YK:n julistuksia, päätöslauselmia ja toimintaohjeita

- Julistus lasten suojelua ja hyvinvointia koskevista sosiaalisista ja oikeudellisista periaatteista, lisäviittauksia kansalliseen ja kansainväliseen sijaisperhejärjestelyyn ja adoptioon, 1986
- Julistus asuinmaassaan kansalaisuudettomien henkilöiden ihmisoikeuksista, 1985
- Julistus kansallisiin, etnisiin, uskonnollisiin ja kielellisiin kuuluvien henkilöiden oikeuksista, 1992
- UNHCHR:n ihmisoikeuksia ja ihmiskauppaa koskevat periaatteet ja toimintaohjeet E/2002/68/lisäys 1 20.5.2002
- UNHCHR:n ihmisoikeuksia käsittelevän alakomitean päätöslauselma 2002/51 naisten ja tyttöjen kauppaamisesta

7. Euroopan unionin päätöslauselmia ja suosituksia

- Brysselin julistus ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta, EU:n neuvosto, 29.11.2002, JAI 280, SOC 572
- Neuvoston yhteenveto maista, joissa ei katsota esiintyvän perusteltua vainon pelkoa, 1992
- Turvapaikanhakijoiden vastaanotto-olosuhteita koskevat päätelmät, EU:n neuvosto, syyskuu 2000

- Neuvoston päätös turvapaikka-asioissa hyväksytyjen oikeudellisten asiakirjojen täytäntöönpanon seurannasta, EU:n neuvosto, kesäkuu 1997
- Yhteinen ihmiskaupan ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön vastainen toiminta, EU:n neuvosto, helmikuu 1997 (97/1 54/YOS)
- 96/196/YOS: Yhteinen kanta, 4 päivänä maaliskuuta 1996, jonka neuvosto on määritellyt Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan perusteella pakolaisten oikeusasemaa koskevan 28 päivänä heinäkuuta 1951 tehdyn Geneven yleissopimuksen 1 artiklassa tarkoitetun 'pakolainen'-käsitteen yhdenmukaistetusta soveltamisesta
- Päätöslauselma väliaikaisesti siirtymään joutuneiden henkilöiden maahantulon ja asumisen aiheuttaman taakan jakamisesta, EU:n neuvosto, syyskuu 1995
- Neuvoston päätöslauselma yhdenmukaisesta lähestymistavasta kysymyksissä koskien vastaanottajina toimivia kolmansia maita, 1992
- Neuvoston päätöslauselma ilmeisen perusteettomista turvapaikkahakemuksista, 1992
- Neuvoston päätöslauselma turvapaikkamenettelyn vähimmäisvaatimuksista, kesäkuu 1995
- Neuvoston päätöslauselma perheiden yhdistämistä koskevien kansallisten toimien yhdenmukaistamisesta, kesäkuu 1993
- Neuvoston päätöslauselma ilman huoltajaa tulevista alaikäisistä, jotka ovat kolmansien maiden kansalaisia, kesäkuu 1997 (97/C 221/03)

8. Euroopan neuvoston päätöslauselmia ja suosituksia

- Ministerineuvoston suositus nro R (91) 11 koskien lasten ja nuorten aikuisten seksuaalista hyväksikäyttöä, lapsipornografiaa, prostituutiota ja kauppaa
- Ministerineuvoston suositus nro R (2000) 11 koskien seksuaaliseen hyväksikäyttöön tähtäävän ihmiskaupan torjuntaa
- Siirtolaisasioista vastaavan 7. ministerikokouksen päätösjulistus, syyskuu 2002
- Parlamentaarisen yleiskokouksen suositus 1237 (1994) niiden turvapaikanhakijoiden asemasta, joiden turvapaikkahakemus on hylätty
- Parlamentaarisen yleiskokouksen suositus 1309 (1996) koskien turvapaikanhakijoita rajanylityspaikoissa vastaanottavien viranomaisten koulutusta
- Parlamentaarisen yleiskokouksen suositus 1327 (1997) pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden suojelusta ja tuesta Euroopassa
- Parlamentaarisen yleiskokouksen suositus 1475 (2000). Turvapaikanhakijoiden saapuminen Euroopan lentokentille
- Parlamentaarisen yleiskokouksen suositus 1547 (2002) maastakarkotusmenettelyitä ihmisoikeuksia kunnioittaen ja turvallisuus ja arvokkuus huomioon ottaen
- Parlamentaarisen yleiskokouksen suositus 1577 (2002), laitonta siirtolaisuutta koskevan peruskirjan laatiminen
- Parlamentaarisen yleiskokouksen suositus 1596 (2003). Nuorten siirtolaisten asema Euroopassa

9. ETYJ:in asiakirjat

- ETYJ:in toimintasuunnitelma ihmiskaupan torjumiseksi, Maastrichtin ministerikokous, 2003

10. Eurooppalaisten pakolaisjärjestöjen yhteistyöjärjestön (European Council on Refugees and Exiles) kannanotot

- Eurooppalaisten pakolaisjärjestöjen yhteistyöjärjestö (European Council on Refugees and Exiles): Pakolaislapsia koskeva kannanotto, 1996
- Eurooppalaisten pakolaisjärjestöjen yhteistyöjärjestö (European Council on Refugees and Exiles): Pakolaisten kotouttamista koskeva kannanotto, joulukuu 2002

LIITE III

VIITTEET

Luettelo alkaa Lapsen oikeuksien yleissopimuksesta ja lisäpöytäkirjoista (jäljempänä käytetty lyhenteitä), joiden perässä on ote asianomaisesta artiklasta tai kohdasta tai linkki alkuperäiseen tekstiin

YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus, 1989

2(1) artikla: Sopimusvaltiot kunnioittavat ja takaavat tässä yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua.

2(2): Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin toimiin varmistaakseen, että lasta suojellaan kaikenlaiselta syrjinnältä ja rangaistukselta, jotka perustuvat hänen vanhempiansa, laillisten huoltajiensa tai muiden perheenjäsentensä asemaan, toimintaan, mielipiteisiin tai vakaumuksiin.

3(1) artikla: Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimiä toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

3(3) artikla: Sopimusvaltiot takaavat, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimivaltaisten viranomaisten antamia määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa.

5 artikla: Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhempien tai paikallisen tavan mukaisen suurperheen tai yhteisön, laillisten holhoojien ja huoltajien tai muiden lapsesta oikeudellisesti vastuussa olevien henkilöiden vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia tarjota lapselle hänen kehittyvien valmiuksiensa mukaisesti asianmukaista ohjausta ja neuvoa tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien käyttämiseksi.

6(1) artikla: Sopimusvaltiot tunnustavat, että jokaisella lapsella on synnynnäinen oikeus elämään.

7(1) artikla: Lapsi on rekisteröitävä heti syntymänsä jälkeen, ja hänellä on syntymästään lähtien oikeus nimeen ja kansalaisuuteen sekä mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan.

8(1) artikla: Sopimusvaltiot sitoutuvat kunnioittamaan lapsen oikeutta säilyttää henkilöllisyytensä, myös kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaissuhteensa niin kuin lainsäädännössä niistä määrätään ilman, että niihin puututaan laittomasti.

8(2) artikla: Milloin lapselta on laittomasti riistetty hänen henkilöllisyytensä osittain tai kokonaan sopimusvaltioiden on annettava hänelle asianmukaista apua ja suojelua pyrkimyksensä nopeasti palauttaa lapselle hänen henkilöllisyytensä.

9(3) artikla: Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhemmastaan tai vanhemmistaan erossa asuvan lapsen oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista. 4. Mikäli tällainen ero aiheutuu sopimusvaltion aloittamista toimenpiteistä, kuten lapsen vanhemman tai vanhempien pidätyksestä, vangitsemista, maanpakoon määräämisestä, karkotuksesta tai kuolemasta (mukaan lukien valtion huostassa olevan henkilön mistä tahansa syystä aiheutuva kuolema), tämän sopimusvaltion on annettava pyynnöstä lapselle, hänen vanhemmalleen tai milloin aiheellista, muulle perheenjäsenelle olennaiset tiedot poissaolevan perheenjäsenen olinpaikasta, paitsi jos tiedon antaminen saattaisi vahingoittaa lapsen hyvinvointia. Sopimusvaltioiden on edelleen varmistettava, ettei tällaisen pyynnön esittäminen sinänsä aiheuta epäedullisia seurauksia asianosaisille.

10(1) artikla: Sopimusvaltioille 9 artiklan 1 kappaleessa asetettujen velvoitteiden mukaisesti on lapsen tai hänen vanhempiansa hakemukset jotka koskevat sopimusvaltioon saapumista tai sieltä lähtemistä perheen jälleenyhdistämiseksi käsiteltävä myönteisesti, humanisti ja kiireellisesti. Sopimusvaltiot takaavat lisäksi, että tällaisen hakemuksen esittämisestä ei ole epäedullisia seurauksia hakijoille eikä heidän perheenjäsenilleen.

10(2) artikla: Lapsella, jonka vanhemmat asuvat eri valtioissa, on oikeus säännöllisesti ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä molempiin vanhempiinsa, paitsi poikkeuksellisissa tapauksissa. Tässä tarkoituksessa ja sopimusvaltioille 9 artiklan 2 kappaleessa asetettujen velvoitteiden mukaisesti sopimusvaltioiden on kunnioitettava lapsen ja hänen vanhempiansa oikeutta lähteä mistä tahansa maasta, myös omasta maastaan, ja saapua omaan maahansa.

Oikeudelle lähteä maasta voidaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä kansallisen turvallisuuden, yleisen järjestyksen (*ordre public*), väestön terveyden ja moraalien tai muiden ihmisten oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi ja jotka ovat sopusoinnussa tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien kanssa.

12(1) artikla: Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskeissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

12(2) artikla: Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskeissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.

13(1) artikla: Lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. Tämä oikeus sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia yli rajojen suullisissa, kirjallisissa, painetussa, taiteen tai missä tahansa muussa lapsen valitsemissa muodossa.

13(2) artikla: Tämän oikeuden käytölle voidaan asettaa tiettyjä rajoituksia, mutta vain sellaisia, joista säädetään laissa ja jotka ovat välttämättömiä:

(a) muiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi; tai (b) kansallisen turvallisuuden, yleisen järjestyksen (*ordre public*), tai väestön terveyden tai moraalien suojelemiseksi.

14(1) artikla: Sopimusvaltiot kunnioittavat lapsen oikeutta ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen.

14(2) artikla: Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhempien ja laillisten huoltajien oikeuksia ja velvollisuuksia antaa lapselle ohjausta hänen oikeutensa käyttämisessä tavalla, joka on sopusoinnussa lapsen kehitystason kanssa.

14(3) artikla: Henkilön vapaudelle tunnustaa uskontoaan tai vakaumustaan voidaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, joista säädetään laissa ja jotka ovat välttämättömiä yleisen turvallisuuden, järjestyksen, terveyden ja moraalien tai muiden ihmisten perusoikeuksien ja vapauksien suojelemiseksi.

15(1) artikla: Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden yhdistymisvapauteen ja rauhanomaiseen kokoontumisvapauteen.

15(2) artikla: Näiden oikeuksien käyttämiselle ei saa asettaa muita rajoituksia kuin sellaisia, jotka ovat säädettyjen lakien mukaisia ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansalliselle ja yleiselle turvallisuudelle, yleiselle järjestykselle (*ordre public*), väestön terveyden tai moraalien suojelemiseksi tai muiden ihmisten vapauksien tai oikeuksien suojelemiseksi.

16(1) artikla: Lapsen yksityisyyteen, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti eikä hänen kunniaansa ja mainettaan saa laittomasti halventaa.

16(2) artikla: Lapsella on oikeus lain suojaan tällaiselta puuttumiselta ja halventamiselta.

17 artikla: Sopimusvaltiot tunnustavat joukkotiedotusvälineiden tärkeän tehtävän ja takaavat, että lapsi saa tietoa monenlaisista kansallisista ja kansainvälisistä lähteistä, erityisesti niistä, joiden toiminta tähtää hänen sosiaalisen, hengellisen ja moraalisen hyvinvointinsa sekä ruumiillisen terveytensä ja mielenterveytensä edistämiseen. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot:

(a) rohkaisevat tiedotusvälineitä levittämään lapsen sosiaalista ja sivistyksellistä kehitystä edistävää ja 29 artiklan hengen mukaista tietoa ja aineistoa;

(b) rohkaisevat kansainvälisiä yhteistyötä erilaisista sivistyksellisistä, kansallisista tai kansainvälisistä lähteistä olevan tällaisen tiedon ja aineiston tuottamiseksi, vaihtamiseksi ja levittämiseksi;

(c) rohkaisevat lastenkirjojen tuottamista ja levittämistä;

(d) rohkaisevat tiedotusvälineitä kiinnittämään erityistä huomiota vähemmistöryhmiin kuuluvien tai alkuperäiskansojen lasten kielellisiin tarpeisiin;

(e) rohkaisevat kehittämään asianmukaisia ohjelmia lasten suojelemiseksi heidän hyvinvoinnilleen vahingolliselta tiedolta ja aineistoilta muistaen 13 ja 18 artiklojen määräykset.

18(2) artikla: Tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien takaamiseksi ja edistämiseksi sopimusvaltiot antavat vanhemmille ja muille laillisille huoltajille asianmukaista apua heidän hoitaessaan lastenkasvatustehtäväänsä sekä huolehtivat lastensuojelulaitosten ja -palvelujen kehittämisestä.

19(1) artikla: Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkisellä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohteluna tai hyväksikäytöltä, mukaanlukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa.

19(2) artikla: Tällaisten suojelutoimien tulisi tarvittaessa sisältää tehokkaita menetelmiä sosiaalisten ohjelmien perustamiseksi, joiden avulla lasta ja hänestä huolehtivia henkilöitä tuettaisiin, samoin kuin menetelmiä edellä kuvattujen lasten pahoinpitelytapauksen ehkäisemiseksi, tunnistamiseksi, raportoimiseksi, käsiteltäväksi saattamiseksi, tutkimiseksi, hoitamiseksi ja jatkoseurannaksi sekä tarvittaessa oikeuslaitoksen asiaan puuttumiseksi.

20(1) artikla: Lapselle, joka on tilapäisesti tai pysyvästi vailla perheen turvaa tai jonka edun mukaista ei ole antaa hänen pysyä perhepiirissä, on oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen.

20(3) artikla: Tämä hoito voi muun muassa olla sijaisperhehoito, islamin lain mukainen kafala, lapseksiotto tai tarvittaessa sijoitus sopivaan lastensuojelulaitokseen. Ratkaisua harkittaessa on asianmukaista huomiota kiinnitettävä jatkuvuuden toivottavuuteen lapsen kasvatuksessa ja lapsen etniseen, uskonnolliseen, sivistykselliseen ja kielelliseen taustaan.

21 artikla: Sopimusvaltiot, jotka tunnustavat tai sallivat lapseksiottamisen, takaavat että kaikessa ensisijainen huomio kiinnitetään lapsen etuun ja ne:

(a) takaavat, että lapseksiottamisen voivat vahvistaa vain toimivaltaiset viranomaiset, jotka soveltuvan lainsäädännön ja menettelytapojensa mukaisesti sekä kaikkien asiaan liittyvien ja luotettavien tietojen perusteella toteavat, että lapseksiottaminen voidaan sallia ottaen huomioon lapsen asema ja hänen suhteensa vanhempiinsa, sukulaisiinsa ja laillisiin huoltajiinsa ja että tarvittaessa asianosaiset ovat antaneet tietoisensa suostumuksensa lapseksiottamiseen saatuaan asianmukaista ottolapsineuvontaa;

(b) tunnustavat, että kansainvälistä lapseksiottamista voidaan harkita vaihtoehtoisena hoitomuotona, jos lasta ei voida sijoittaa sijaisperheeseen tai ottaa lapseksi tai millään muulla sopivalla tavalla hoitaa lapsen omassa maassa;

(c) takaavat, että toiseen maahan lapseksiottettava lapsi nauttii vastaavista turvatoimista ja -tasosta kuin kansallisessa lapseksiottamisessa;

(d) ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin varmistaakseen, ettei kansainvälinen lapseksiottaminen asiattomasti hyödytä asianosaisia taloudellisesti;

(e) edistävät tämän artiklan päämääriä tekemällä tarvittaessa kahden- tai monenvälisiä sopimusjärjestelyjä tai sopimuksia ja pyrkivät siinä yhteydessä takaamaan, että toimivaltaiset viranomaiset ja toimielimet hoitavat lapsen sijoittamisen toiseen maahan.

22(1) artikla: Sopimusvaltiot ryhtyvät tarpeellisiin toimiin taatakseen, että lapsi joka yksin tai yhdessä vanhempiensa tai kenen tahansa muun henkilön kanssa anoo pakolaisen asemaa tai jota pidetään pakolaisella soveltuvien kansainvälisen tai kansallisen oikeuden ja menettelytapojen mukaan, saa asianmukaista suojelua ja humanitaarista apua voidakseen nauttia tässä yleissopimuksessa ja muissa sellaisissa kansainvälisissä ihmisoikeuksissa ja humanitaarista oikeutta koskevissa asiakirjoissa tunnustettuja oikeuksia, joiden osapuolia kyseiset valtiot ovat.

22(2) artikla: Tämän toteuttamiseksi sopimusvaltiot osallistuvat, siten kuin katsovat tarpeelliseksi, Yhdistyneiden Kansakuntien ja muiden toimivaltaisten, hallitustenvälisten tai Yhdistyneiden Kansakuntien kanssa yhteistyössä olevien kansalaisjärjestöjen ponnisteluihin tällaisen lapsen suojelemiseksi ja avustamiseksi sekä pakolaislapsen vanhempien tai muiden perheenjäsenten jäljittämiseksi, jotta saataisiin lapsen ja hänen perheensä jälleenyhdistämisen kannalta välttämättömiä tietoja. Silloin kun vanhempia tai muita perheenjäseniä ei löydetä, lapsen on saatava sellaista suojelua kuin syystä tai toisesta perheen turvaa pysyvästi tai tilapäisesti vailla olevalle lapselle tämän yleissopimuksen mukaisesti annetaan.

23(1) artikla: Sopimusvaltiot tunnustavat, että henkisesti tai ruumiillisesti vammaisen lapsen tulisi saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä oloissa, jotka takaavat ihmisarvon, edistävät itseluottamusta ja helpottavat lapsen aktiivista osallistumista yhteisönsä toimintaan.

23(2) artikla: Sopimusvaltiot tunnustavat vammaisen lapsen oikeuden saada erikoishoitoa sekä rohkaisevat ja varmistavat avun ulottamisen käytettävissä olevien voimavarojensa mukaisesti siihen oikeutettuihin lapsiin sekä heidän hoidostaan vastaaviin henkilöihin, silloin kun apua on haettu ja kun se soveltuu lapsen tilanteeseen ja hänen vanhempiansa tai muiden hoitajiensa olosuhteisiin.

23(3) artikla: Tunnustaen vammaisen lapsen erityistarpeet tämän artiklan 2 kappaleen määräysten mukaista apua on annettava tarvittaessa kiinnittäen huomiota vanhempien tai lapsen muiden hoitajien varallisuuteen. Apu on suunniteltava varmistamaan vammaisen lapsen mahdollisuus koulunkäyntiin, koulutukseen, terveydenhoito- ja kuntoutuspalveluihin, ammattikoulutukseen ja virkistystoimintaan siten, että lapsi sopeutuu mahdollisimman hyvin häntä ympäröivään yhteiskuntaan ja että hän saavuttaa mahdollisimman korkean yksilökohtaisen kehitystason, sivistyksellinen ja henkinen mukaan luettuina.

23(4) artikla: Sopimusvaltiot edistävät kansainvälisen yhteistyön hengessä asianmukaisen terveydenhoitoa sekä vammaisten lasten lääketieteellistä, psykologista ja toiminnallista hoitoa sekä yleissivistävää ja ammattikoulutusta koskevan tiedon vaihtoa, mukaan lukien myös tietojen levittäminen ja saanti. Tavoitteena on auttaa sopimusvaltioita parantamaan valmiuksiaan ja taitojaan sekä laajentamaan kokemuksiaan näillä aloilla. Tässä kiinnitetään erityistä huomiota kehitysmaiden tarpeisiin.

24(1) artikla: Sopimusvaltiot tunnustavat, että lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitettuista palveluista. Sopimusvaltiot pyrkivät varmistamaan, ettei yksikään lapsi joudu luopumaan oikeudestaan nauttia tällaisista terveyspalveluista.

24(2) artikla: Sopimusvaltiot pyrkivät tämän oikeuden täysimääräiseen toteuttamiseen ja ryhtyvät asianmukaisiin toimiin erityisesti:

(a) vähentääkseen imeväis- ja lapsikuolleisuutta;

(b) varmistaakseen, että kaikki lapset saavat välttämättömän lääkäriin- ja terveydenhoidon, jossa painottuu perusterveydenhoidon kehittäminen;

(c) taistellakseen tauteja ja aliravitsemusta vastaan myös perusterveydenhuollon tasolla, muun muassa käyttämällä helposti saatavilla olevaa teknologiaa ja huolehtimalla riittävän ravintopitoisen ruoan ja puhtaan juomaveden saatavuudesta ottaen huomioon ympäristön pilaantumisen vaarat ja riskit;

(d) taatakseen asianmukaisen terveydenhoidon odottaville ja synnyttäneille äideille;

(e) varmistaakseen, että yhteiskunnan kaikki kerrokset, erityisesti vanhemmat ja lapset, saavat tietoa ja opetusta ja että heitä tuetaan käyttämään saamiaan perustietoja lapsen terveydestä ja ravinnosta, rintaruokinnan eduista, ympäristöhygieniasta ja onnettomuuksien ehkäisystä;

(f) kehittääkseen ehkäisevää terveydenhuoltoa, vanhempainohjausta sekä perhekasvatusta ja -palveluja.

24(3) artikla: Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tehokkaisiin ja tarkoituksenmukaisiin toimiin poistaakseen lasten terveydelle vahingollisia perinteisiä tapoja.

24(4) artikla: Sopimusvaltiot sitoutuvat edistämään ja kannustamaan kansainvälistä yhteistyötä toteuttaakseen asteittain tässä artiklassa tunnustetun oikeuden toteuttamisen kokonaisuudessaan. Tässä kiinnitetään erityistä huomiota kehitysmaiden tarpeisiin.

25 artikla: Sopimusvaltiot tunnustavat lapselle, jonka toimivaltaiset viranomaiset ovat sijoittaneet hänen huoltonsa järjestämiseksi, hänen suojelemiseksi tai hänen ruumiillisen tai henkisen terveytensä hoitoa varten, oikeuden hänelle annetun hoidon ja hänen sijoitukseensa liittyvien muiden olosuhteiden ajoittaiseen tarkistamiseen.

26(1) artikla: Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden nauttia sosiaaliturvasta, mukaan luettuna sosiaalivakuutus, ja ryhtyvät välttämättömiin toimiin tämän oikeuden täydeksi toteuttamiseksi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

26(2) artikla: Näitä etuuksia myönnettäessä olisi tarvittaessa otettava huomioon lapsen ja hänen elatuksestaan vastuussa olevien henkilöiden varallisuus ja olosuhteet kuten myös muut lapsen esittämään tai hänen puolestaan esitettyyn hakemukseen vaikuttavat seikat.

27(1) artikla: Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen tai sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon.

27(2) artikla: Vanhemmillä tai muilla lapsen huollosta vastaavilla on ensisijainen velvollisuus kykyjensä ja taloudellisten mahdollisuuksiensa mukaisesti turvata lapsen kehityksen kannalta välttämättömät elinolosuhteet.

27(3) artikla: Sopimusvaltiot ryhtyvät kansallisten olosuhteidensa ja varojensa mukaisesti tarpeellisiin toimiin tukeakseen vanhempia ja muita lapsesta vastuussa olevia tämän oikeuden toteuttamisessa sekä antavat tarvittaessa aineellista apua ja tukevat ohjelmia, joissa kiinnitetään huomiota erityisesti ravintoon, vaatetukseen ja asumiseen.

27(4) artikla: Sopimusvaltiot pyrkivät kaikkiin mahdollisiin keinoin turvaamaan lapsen elatusmaksujen saannin vanhemmilta tai muilta lapsesta taloudellisessa vastuussa olevilta niin sopimusvaltiossa kuin ulkomailla. Erityisesti silloin kun lapsesta taloudellisessa vastuussa oleva asuu eri maassa kuin lapsi, sopimusvaltiot edistävät kansainvälisiin sopimuksiin liittymistä tai niiden tekemistä sekä muiden asianmukaisten järjestelyjen tekemistä.

28(1) artikla: Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden saada opetusta, ja toteuttaakseen tämän oikeuden asteittain ja yhtäläisesti kaikille ne erityisesti:

(a) tekevät pakolliseksi perusasteen koulutuksen, jonka tulee olla maksutta kaikkien saatavilla;

(b) tukevat erilaisten keskiasteen koulutusmuotojen kehittämistä, mukaan luettuina opinto- ja ammatinvalinnanohjaus, saattavat ne jokaisen lapsen ulottuville ja ryhtyvät tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin, kuten maksuttoman opetuksen käyttöönottamiseen ja taloudellisen tuen antamiseen sitä tarvitseville;

(c) saattavat kaikkiin tarkoituksenmukaisiin keinoin korkea-asteen koulutuksen kaikkien ulottuville heidän kykyjensä perusteella;

(d) tuovat opetukseen ja ammattikoulutukseen liittyvän tiedon ja ohjauksen kaikkien lasten saataville ja ulottuville;

(e) ryhtyvät toimenpiteisiin koulunkäynnin säännöllisyyden edistämiseksi ja koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi.

28(2) artikla: Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin taatakseen, että kurinpito kouluissa tapahtuu tavalla, joka on lapsen ihmisarvon mukaista ja sopusoinnussa tämän yleissopimuksen kanssa.

28(3) artikla: Sopimusvaltiot edistävät ja kannustavat kansainvälistä yhteistyötä koulutukseen liittyvissä asioissa pyrkien erityisesti poistamaan tietämättömyyden ja lukutaidottomuuden koko maailmasta ja helpottamaan tieteellisen ja teknisen tiedon sekä nykyaikaisten opetusmenetelmien hyödyntämistä. Tässä kiinnitetään erityistä huomiota kehitysmaiden tarpeisiin.

29(1c) artikla: Sopimusvaltiot ovat yhtä mieltä siitä, että lapsen koulutuksen tulee pyrkiä: kunnioituksen edistämiseen lapsen vanhempia, omaa sivistyksellistä identiteettiä, kieltä ja arvoja, lapsen asuin- ja synnyinmaan kansallisia arvoja sekä hänen omastaan poikkeavia kulttuureita kohtaan.

30 artikla: Niissä maissa, joissa on etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöryhmiä tai alkuperäiskansoihin kuuluvia henkilöitä, tällaiseen vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaan kuuluvalla lapsella ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

31(1) artikla: Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin.

31(2) artikla: Sopimusvaltiot kunnioittavat ja edistävät lapsen oikeutta osallistua kaikkeen kulttuuri ja taide-elämään ja kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin.

32 artikla: Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden tulla suojelluksi taloudelliselta hyväksikäytöltä sekä sellaiselta työnteolta, joka todennäköisesti vaarantaa tai haittaa hänen koulutustaan tai on vahingollista hänen terveydelleen tai ruumiilliselle, henkiselle, moraalille tai sosiaaliselle kehitykselleen.

34 artikla: Sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot ryhtyvät erityisesti kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen: (a) lapsen houkuttelemisen tai pakottamisen osallistumaan laittomiin seksuaalisiin tekoihin, (b) lasten hyväksikäytön prostituutiosta tai muussa laittomassa seksuaalisen toiminnan harjoittamisessa, (c) lasten hyväksikäytön pornografisissa esityksissä tai aineistoissa.

35 artikla: Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen lasten ryöstämisen, myynnin ja kauppaamisen missään tarkoituksessa ja muodossa.

36 artikla: Sopimusvaltiot suojelevat lasta kaikilta muilta hänen hyvinvointiaan jollain tavoin uhkaavilta hyväksikäytön muodoilta.

37(a) artikla: Sopimusvaltiot takaavat, että lasta ei kiduteta, eikä kohdella tai rangaista julmalla, epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Kuolemanrangaistusta tai elinkautista tuomiota ilman vapauttamismahdollisuutta ei tule langettaa alle 18-vuotiaana tehdyistä rikoksista.

37(b) artikla: Lapselta ei saa riistää hänen vapauttaan laittomasti tai mielivaltaisesti. Lapsen pidättämisessä, muussa vapaudenriistossa tai vangitsemisessä tulee noudattaa lakia ja näihin toimiin on turvaututtava vasta viimeisenä ja mahdollisimman lyhytaikaisella keinona.

38 artikla: Sopimusvaltiot sitoutuvat kunnioittamaan niitä kansainvälisen humanitäärisen oikeuden sääntöjä, jotka soveltuvat niihin aseellisissa selkkauksissa ja joilla on merkitystä lapsen kannalta, sekä takaamaan kunnioituksen näitä sääntöjä kohtaan.

39 artikla: Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin edistääkseen minkä tahansa laiminlyönnin, hyväksikäytön, pahoinpitelyn, kidutuksen tai muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen, tai aseellisen selkkauksen uhriksi joutuneen lapsen ruumiillista ja henkistä toipumista sekä yhteiskunnallista sopeutumista. Toipumisen ja sopeutumisen on tapahduttava ympäristössä, joka edistää lapsen terveyttä, itsekunnioitusta ja ihmisarvoa.

Lisäpöytäkirja 1, Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen lisäpöytäkirja lasten kauppaamisesta, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta, 2000

3 artikla: Vaatii lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja kaupan kriminalisointia kaikissa tarkoituksissa (elinsirrot, adoptio, prostituutio, lapsityövoima).

8(1) artikla: Sopimusvaltioiden on annettava asianmukaista apua ja suojaa lapselle, joka on joutunut seksuaalisen hyväksikäytön tai kaupan uhriksi.

Lisäpöytäkirja 2, Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen lisäpöytäkirja lasten osallistumisesta aselliseen selkkaukseen, 2000

Verkkosivu <http://www.unhchr.ch/html/menu2/6/protocolchild.htm>

1951 Geneven pakolaissopimus:

31 artikla: Sopimusvaltiot eivät ryhdy rankaisutoimenpiteisiin laittoman maahan saapumisen tai oleskelun johdosta niitä pakolaisia kohtaan, jotka tulevat suoraan maasta, missä, heidän elämänsä tai vapautensa on ollut uhattuna 1 artiklassa tarkoitetulla tavalla ja jotka ovat luvatta tulleet tai luvatta oleskelevat sopimusvaltion alueella, kuitenkin edellyttäen, että nämä ilmoittautuvat viipymättä viranomaisille ja esittävät hyväksyttäviä syitä laittomalle saapumiselleen tai oleskelulleen.

33 artikla: Sopimusvaltio ei saa karkottaa tai palauttaa pakolaista sellaisten alueiden rajoille, jossa hänen henkeään tai vapauttaan uhataan 1 artiklassa tarkoitetulla tavalla.

CRS, Kansalaisettomuuden vähentämistä koskeva yleissopimus, 1961

Verkkosivu <http://www.unhcr.md/article/convstateless61.htm>

ECRE (Kotouttaminen), Eurooppalaisten pakolaisjärjestöjen yhteistyöjärjestö (European Council on Refugees and Exiles) (kotoutuminen): Pakolaisten kotouttamista koskeva kannanotto, joulukuu 2002

Verkkosivu <http://www.ecre.org/positions/integ02.pdf>

ECRE (Lapset), Eurooppalaisten pakolaisjärjestöjen yhteistyöjärjestö (European Council on Refugees and Exiles): Pakolaislapsia koskeva kannanotto, 1996

Verkkosivu <http://www.ecre.org/positions/children.pdf>

EU:n neuvoston yhteenveto maista, joissa ei katsota esiintyvän perusteltua vainon pelkoa, 1992

Ei verkkosivua

EU:n neuvoston yhteinen kanta "pakolainen"-käsitteen yhdenmukaistetusta soveltamisesta, maaliskuu 1996.

Verkkosivu

http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi:celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=31996F0196&model=guichett

EU:n päätöslauselma, päätöslauselma ilman huoltajaa tulevista alaikäisistä, jotka ovat kolmansien maiden kansalaisia, neuvosto, kesäkuu 1997 (97/C 221/03)

2(3) artikla: Ilman huoltajaa tulevien alaikäisten, joiden on kansallisten määräysten mukaisesti oltava rajalla siihen asti, kunnes päätös heidän alueelle päästämistään tai palauttamisestaan on tehty, olisi saatava kaikki välttämätön aineellinen tuki ja huolenpito perustarpeidensa tyydyttämiseksi, jollaisia ovat ravinto, iän mukainen majoitus, terveydenhuolto ja sairauksien hoito.

3(1) artikla: Jäsenvaltioiden olisi pyrittävä vahvistamaan mahdollisimman pian maahan saapumisen jälkeen alaikäisen henkilöllisyys, samoin kuin se, että hän tulee ilman huoltajaa. Alaikäisen henkilöllisyyttä ja tilannetta koskevia tietoja voidaan hankkia eri tavoin, erityisesti asianmukaisella puhuttelulla, joka on käytävä mahdollisimman pian ja hänen ikäänsä vastaavalla tavalla.

Saadut tiedot on rekisteröitävä asianmukaisesti. Saatujen tietojen pyytäminen, vastaanottaminen, edelleen toimittaminen ja säilyttäminen on tehtävä erityisen huolellisesti ja luottamuksellisesti erityisesti turvapaikanhakijoiden kohdalla alaikäisen ja hänen perheenjäsentensä suojelemiseksi. Nämä aikaisin saadut tiedot voivat erityisesti lisätä mahdollisuuksia saattaa alaikäinen yhteen perheensä kanssa kotimaassa tai kolmannessa maassa.

3(2) artikla: Ilman huoltajaa tulevilla alaikäisillä olisi oikeudellisesta asemastaan riippumatta oltava oikeus riittävään suojeeluun ja perushuolenpitoon kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

3(3) artikla: Jäsenvaltioiden olisi pyrittävä perheiden yhdistämiseksi etsimään ilman huoltajaa tulleen alaikäisen perheenjäsenet mahdollisimman nopeasti tai tunnistamaan perheenjäsenen kotipaikka heidän oikeudellisesta asemastaan riippumatta ja antamalla tämän vaikuttaa oleskelulupahakemusta puoltaviin tosiseikkoihin.

Ilman huoltajaa tulleita alaikäisiä voidaan myös rohkaista ja auttaa ottamaan yhteyttä Punaisen ristin kansainväliseen komiteaan, Punaisen ristin kansallisiin järjestöihin tai muihin järjestöihin heidän perheenjäsentensä etsimiseksi. Otettaessa tällaisia yhteyksiä perheenjäsenten etsimiseksi erityisesti turvapaikanhakijan tietoja olisi käsiteltävä luottamuksellisesti sekä alaikäisen että hänen perheenjäsentensä suojelemiseksi.

3(4&5) artikla: Tämän päätöslauselman soveltamiseksi jäsenvaltioiden olisi varmistettava alaikäiselle tarpeellinen edustus niin pian kuin mahdollista järjestämällä: (a) laillinen huoltajuus, tai (b) edustus, jota hoitaa alaikäisen hoidosta ja

hyvinvoinnista vastaava (kansallinen) järjestö tai (c) muu asianmukainen edustus Kun ilman huoltajaa tulevalle alaikäiselle nimetään holhooja, tämän olisi kansallisen lainsäädännön mukaisesti varmistettava se, että alaikäisen tarpeet (muun muassa oikeudelliset, sosiaaliset, lääkinnälliset ja psykologiset) otetaan asianmukaisesti huomioon.

3(6) artikla: Jos voidaan olettaa, että kouluikäinen ilman huoltajaa tuleva alaikäinen jää jäsenvaltioon pidemmäksi ajanjaksoksi, hänellä olisi oltava pääsy yleisiin oppilaitoksiin samoin perustein kuin vastaanottavan jäsenvaltion omilla kansalaisilla, tai vaihtoehtoisesti hänelle olisi tarjottava asianmukaiset opetukselliset erityisjärjestelyt.

3(7) artikla: Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten olisi kiireellisissä tapauksissa päästävä asianmukaiseen lääkärinhoitoon. Erityistä lääkettä tai muuta apua olisi annettava alaikäisille, jotka ovat joutuneet läiminlyönnin, hyväksikäytön, pahoinpitelyn, kidutuksen tai muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangastuksen, tai aseellisen selkkauksen uhreiksi.

4(1) artikla: Jokaisella ilman huoltajaa tulevalle alaikäisellä olisi oltava oikeus hakea turvapaikkaa. Jäsenvaltiot voivat kuitenkin pitää itselleen oikeuden edellyttää, että tiettyä, kyseisen jäsenvaltion määrittelemää ikärajaa nuorempi alaikäinen ei voi hakea turvapaikkaa, ennen kuin häntä avustaa laillinen huoltaja, häntä edustamaan määrätty täysi-ikäinen edustaja tai toimielin.

4(2) artikla: Ottaen huomioon alaikäisten erityistarpeet ja heidän erityisen vaikean tilanteensa jäsenvaltioiden olisi käsiteltävä ilman huoltajaa tulevien alaikäisten turvapaikkahakemukset kiireellisinä.

4(3) artikla: (a) Yleensä ilman huoltajaa tulevan turvapaikanhakijan, joka väittää olevansa alaikäinen, on todistettava ikänsä. (b) Jos näyttöä iästä ei ole saatavissa tai tiedot vaikuttavat epäilyttäviltä, jäsenvaltiot voivat määrittää turvapaikanhakijan iän. Ikä olisi määriteltävä puolueettomasti. Tätä varten jäsenvaltiot voivat alaikäisen, hänelle nimetyn täysi-ikäisen edustajan tai toimielimen suostumuksella antaa koulutetun terveydenhoitohenkilökunnan tehdä lääketieteellisen tutkimuksen iän määrittämiseksi.

4(4) artikla: Jäsenvaltioiden olisi tavallisesti sijoitettava ilman huoltajaa tulevat alaikäiset turvapaikkamenettelyn ajaksi: (a) täysi-ikäisten perheenjäsenten luo, (b) sijoitusperheeseen, (c) vastaanottokeskuksiin, joissa on erityisjärjestelyjä alaikäisille, tai (d) muuhun majoitukseen, jossa on sopivia järjestelyjä alaikäisille, kuten mahdollisuus elää itsenäisesti, mutta samalla saada asianmukaista tukea Jäsenvaltiot voivat sijoittaa ilman huoltajaa tulevat 16-vuotiaat tai sitä vanhemmat alaikäiset täysi-ikäisille turvapaikanhakijoille tarkoitettuihin vastaanottokeskuksiin.

4(5) artikla: (a) Ilman huoltajaa tulevien alaikäisten turvapaikanhakijoiden turvapaikkahakemukseen liittyvässä puhuttelussa heidän kanssaan voi olla laillinen huoltaja, erityisesti nimetty täysi-ikäinen edustaja tai toimielin, täysi-ikäinen perheenjäsen tai oikeusavustaja. (b) Turvapaikkapuhuttelun suorittamisen olisi kuuluttava viranomaisille, joilla on siihen tarvittava kokemus tai koulutus. Olisi tunnustettava ilman huoltajaa tulevien alaikäisten turvapaikanhakijoiden puhutteluja suorittavien viranomaisten sopivan koulutuksen merkitys.

4(6) artikla: Ilman huoltajaa maahan tuleen alaikäisen turvapaikkahakemuksen käsittelyssä olisi puolueettomien tosiasioiden ja olosuhteiden lisäksi otettava huomioon alaikäisen ikä, kypsyys ja henkinen kehitys sekä hänen mahdollisesti rajalliset tietonsa kotimaansa olosuhteista.

4(7) artikla: Ilman huoltajaa tulevalle alaikäiselle on järjestettävä pitkäaikainen majoitus heti, kun hänelle on myönnetty pakolaisasema tai muu pysyvä oleskeluoikeus.

5 artikla: Jos alaikäiselle ei anneta lupaa jatkaa oleskeluaan jäsenvaltiossa, asianomainen jäsenmaa voi palauttaa alaikäisen hänen kotimaahansa tai kolmanteen maahan, joka on valmis vastaanottamaan hänet vain, jos alaikäisen saapuessa asianmukainen vastaanotto ja huolenpito on järjestettävissä hänen ikäänsä vastaavat tarpeet ja itsenäisyytensä taso huomioon ottaen. Niistä voivat vastata hänen vanhempansa tai muut täysi-ikäiset lapsesta huolehtivat henkilöt tai valtiolliset tai valtioista riippumattomat järjestöt.

5(2) artikla: Niin kauan kuin palauttaminen ei ole mahdollista näillä edellytyksillä, jäsenvaltioiden olisi annettava alaikäiselle periaatteessa mahdollisuus jäädä alueelleen.

5 (3a, c&d) artiklat: Jäsenvaltioiden toimivaltai- sten viranomaisten olisi alaikäisen palauttamiseksi toimittava yhteistyössä: (a) saattamalla ilman huoltajaa tulevat alaikäiset yhteen muiden perheenjäsentensä kanssa joko alaikäisen kotimaassa tai maassa, jossa nämä perheenjäsenet oleskelevat, (b) alaikäisen kotimaan tai muun maan viranomaisten kanssa tarkoituksenmukaisen kestävä- n ratkaisun löytämiseksi, (c) sellaisten kansainvälisten järjestöjen kuten YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun tai Unicefin kanssa, jotka toimivat jo aktiivisesti antamalla hallituksille neuvoja suuntaviivoista, joita noudatetaan ilman huoltajaa tulevien, erityisesti turvapaikkaa hakevien, alaikäisten kohtelussa, ja (d) tarvittaessa valtioista riippumattomien järjestöjen kanssa vastaanotto- ja huolenpitomahdollisuuksien varmistamiseksi maassa, johon alaikäinen palautetaan.

EU:n päätöslauselma Vähimmäisvaatimukset, päätös turvapaikkaa koskevasta vähimmäisvaatimuksista, neuvosto, kesäkuu 1995-

kohta 1: Jäsenvaltiot myöntävät pakolaisille asianmukaisen suojan, yhteisen humanitaarisen perinteensä ja pakolaisten oikeusasemasta 28 päivänä heinäkuuta 1951 tehdyn Geneven yleissopimuksen määräysten mukaisesti, sellaisena kuin se on muutettuna 31 päivänä tammikuuta 1967 tehdyllä New Yorkin pöytäkirjalla. Toimenpiteiden erityisesti on vastattava täysin vuoden 1951 Geneven sopimuksen 1 artiklan pakolaisen määritelmää, 33 artiklan palauttamiskiellon periaatetta ja 35 artiklaa koskien YK:n pakolaisaputoimiston kanssa tehtävää yhteistyötä, kuten yleissopimuksen täytäntöönpanon valvontavelvollisuuden helpottamista.

kohta 26: Tämän päätöslauselman soveltamiseksi jäsenvaltioiden olisi varmistettava alaikäiselle tarpeellinen edustus, jota hoitaa alaikäisen hoidosta ja hyvinvoinnista vastaava aikuinen tai järjestö, jos ne eivät ole kansallisen lain mukaan toimivaltaisia. Puhuttelussa lapsen seurana voi olla kyseinen aikuinen tai kyseisen järjestön edustaja. Näiden henkilöiden on turvattava lapsen edut.

kohta 27: Tutkittaessa ilman huoltajaa tulleen alaikäisen turvapaikkahakemusta on otettava huomioon hänen henkinen kehityksensä ja kypsyytensä.

Eur. Neuv. Nuoret siirtolaiset, Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen suositus 1596 (2003). Nuorten siirtolaisten asema Euroopassa

Verkkosivu <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta03/EREC1596.htm>

Eur. Neuv. -ministerit 91, Ministerineuvoston suositus nro R (91) 11 koskien lasten ja nuorten aikuisten seksuaalista hyväksikäyttöä, lapsipornografiaa, prostituutiota ja kauppaa

Verkkosivu <http://cm.coe.int/ta/rec/1991/91r11.htm>

Eur. Neuv. -ministerit, ministerineuvoston suositus nro R (2000) 11 koskien seksuaaliseen hyväksikäyttöön tähtäävän ihmiskaupan torjuntaa

Verkkosivu <http://cm.coe.int/ta/rec/2000/2000r11.htm>

Eur. Neuv. -suositus Lentokentät, Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen suositus 1475(2000). Turvapaikanhakijoiden saapuminen Euroopan lentokentille

Verkkosivu <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA00/EREC1475.htm>

Eur. Neuv. -suositus Viranomaisten koulutus, Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen suositus 1309 (1996) koskien turvapaikanhakijoita rajanylityspaikoissa vastaanottavien viranomaisten koulutusta

Verkkosivu <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta96/EREC1309.htm>

Euroopan ihmisoikeussopimus, Eurooppalainen yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (ja lisäpöytäkirjat), 1950

3 artikla: Kukaan ei saa joutua kidutuksen tai epäinhimillisen tai alentavan kohtelun tai rangaistuksen kohteeksi.

4 artikla: Ketään ei saa pitää orjuudessa tai orjuuden kaltaisessa pakkotyössä eikä ketään saa vaatia tekemään pakkotyötä.

8.1 artikla: Jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.

Euroopan unionin neuvosto: Brysselin julistus ihmiskaupan estämisestä ja tukahduttamisesta, toukokuu 2003
Verkkosivu http://europa.eu.int/eur-lex/en/dat/2003/c_137/c_13720030612en00010009.pdf

Haagin yleissopimus, 1993, Haagin yleissopimuksen suositus pakolaislasten ja muiden kotimaastaan lähteneiden lasten suojelemisesta ja yhteistyöstä kansainvälisessä adoptiossa, 1993, ja siihen liittyvä suositus yleissopimuksen soveltamisesta pakolaislapsiin
Verkkosivu <http://www.hcch.net/e/conventions/menu33e.html>

Haagin yleissopimus, 1996, Haagin yleissopimus toimivallasta, sovellettavasta lainsäädännöstä, päätösten tunnustamisesta ja ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuta ja lastensuojelua koskevissa asioissa, 1996
Verkkosivu <http://www.hcch.net/e/conventions/menu34e.html>

Haagin yleissopimuksen suositus pakolaislasten ja muiden kotimaastaan lähteneiden lasten suojelemisesta ja yhteistyöstä kansainvälisessä adoptiossa, Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssi, lokakuu 1994
Verkkosivu <http://www.hcch.net/e/conventions/annexa33e.html>

ICRMW, Siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä suojelua koskeva kansainvälinen yleissopimus, 1990
44(1) artikla: Valtioiden on ryhdyttävä toimenpiteisiin siirtotyöläisten perheiden yhtenäisyyden suojelemiseksi.

Ihmiskaupan vastainen lisäpöytäkirja, Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen lisäpöytäkirja varsinkin naisten ja lasten ihmiskaupan ehkäisystä, torjunnasta ja rankaisemisesta, 2000
7 artikla: Sopimusvaltion on harkittava ihmiskaupan uhrien maaperälleen jäämisen sallimista väliaikaisesti tai pysyvästi asianmukaisissa tapauksissa.

14(2) artikla: Tässä pöytäkirjassa esitetyt toimenpiteet on tulkittava ja sovellettava tavalla, joka ei syrji henkilöitä sillä perusteella, että he ovat ihmiskaupan uhreja. Näitä toimenpiteitä on tulkittava ja sovellettava kansainvälisesti tunnustettuja syrjimättömyyden periaatteita noudattaen.

ILO C182, ILO:n yleissopimus lapsityön pahimpien muotojen kieltämisestä ja välittömistä toimista niiden poistamiseksi, ILO C182, 1999
3 artikla: Määritelmä ”lapsityön pahimmat muodot” sisältää lasten myynnin ja salakuljetuksen.

Kidutuksen vastainen sopimus, Kidutuksen sekä muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun ja rangaistuksen vastainen yleissopimus, 1984
3 artikla: Sopimusvaltio ei saa palauttaa henkilöä sellaiseen maahan, jossa hän saattaa joutua kidutuksen uhriksi.

KP-sopimus, Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus, 1966 (ja valinnainen lisäpöytäkirja)
8 artikla: Ketään ei saa pitää orjuudessa tai orjuuden kaltaisessa pakkotyössä eikä ketään saa vaatia tekemään pakkotyötä.

19 artikla: Jokaisella on oikeus omiin mielipiteisiinsä ilman niihin puuttumista. Jokaisella on oikeus ilmaisunvapauteen.

23(1) artikla: Perhe on oikeutettu valtion suojeluun.

24(1) artikla: Jokaisella lapsella on ilman syrjintää oikeus ikänsä edellyttämään suojeluun perheensä, yhteiskunnan ja valtion taholta.

Neuvoston ihmiskaupan ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön vastaisesta toiminnasta 24.2.1997 hyväksymä yhteinen toiminta
Verkkosivu http://ue.eu.int/ejn/data/vol_b/5_actions_communes/coopera_judiciaire/1-063-04031997-2-6-en.html

Neuvoston päätöslauselma perheiden yhdistämistä koskevien kansallisten toimien yhdenmukaistamisesta, 3.6.1993
Ei verkkosivua

Neuvoston päätöslauselma yhdenmukaisesta lähestymistavasta kysymyksissä koskien vastaanottajina toimivia kolmansia maita, 1992 – ei verkkosivua

Neuvoston päätöslauselma ilmeisen perusteettomista turvapaikkahakemuksista, 1992

Ei verkkosivua

Pakolaislapset: Toimintaohjeet suojelun ja huollon järjestämisestä, UNHCR, 1994

Verkkosivu

<http://www.separated-children-europe-programme.org/Global/framed.asp?source=Documents/Eng/Legislation/RefugeeChildren.pdf>

Pakolaisten asemaa koskeva YK:n lisäpöytäkirja, 1967

Verkkosivu <http://www.unhcr.ch>

Rotusyrjintäsopimus, Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva yleissopimus, 1965

Verkkosivu http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/d_icerd.htm

TSS-sopimus, Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, 1966

10(3) artikla: On ryhdyttävä erityisiin lastensuojelutoimenpiteisiin ilman syrjintää ja lapsia on suojeltava taloudelliselta ja sosiaaliselta hyväksikäytöltä.

UNHCHR:n ihmisoikeuksia ja ihmiskauppaa koskevat toimintaohjeet, UNHCR:n ihmisoikeuksia ja ihmiskauppaa koskevat suositukset ja toimintaohjeet, E/2002/68/lisäys 1, 20.5.2002

Verkkosivu [http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.2002.68.Add.1.En?Opendocument](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/E.2002.68.Add.1.En?Opendocument)

UNHCR:n käsikirja, Käsikirja pakolaisaseman määrittämisen menettelystä ja perusteista, 1992.

Verkkosivu <http://www.unhcr.ch/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=MEDIA&id=3d58e13b4&page=publ>

UNHCR:n toimintaohjeet, Ilman huoltajaa tulleita alaikäisiä turvapaikan hakijoita koskevat toiminta- ja menettelyohjeet, 1997

Verkkosivu <http://www.unhcr.ch/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=MEDIA&id=3d4f91cf4&page=publ>

UNHCR-AP, UNHCR:n suojelua koskeva suunnitelma, 2002

Osa III, tavoite 1(9): Sopimusvaltioiden, UNHCR:n ja kansalaisjärjestöjen on vastattava ilman huoltajaa tulleiden lapsen tarpeisiin, esimerkiksi sijoittamalla hänet tilapäisesti sijaisperheeseen tai nimittämällä virallinen tai yksityinen holhooja, valvomalla näitä järjestelyitä ja sopimusvaltioiden on selvitettävä asianmukaiset vaihtoehdot turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten säilönotolle, eivätkä ne saa periaatteessa ottaa lapsia säilöön.

Osa III, tavoite 6(2): Valtioiden, UNHCR:n ja yhteistyökumppanien on ryhdyttävä toimenpiteisiin taatakseen, että pakolaislapsia kuullaan yhdenvertaisesti ratkaisuihin, jotka koskevat kaikkia pakolaiselämän alueita, sekä näiden ratkaisujen toimeenpanossa ja sopimusvaltioiden on tunnustettava ensimmäisen ja toisen asteen koulutuksen merkitys pakolaisille.

YK:n kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen yleissopimuksen lisäpöytäkirja siirtolaisten kuljettamisesta maitse, meritse ja lentoteitse, 2000

19(2) artikla: Tässä lisäpöytäkirjassa esitettyjä toimenpiteitä on tulkittava ja sovellettava tavalla, joka ei syrji henkilöitä sillä perusteella, että he ovat tämän lisäpöytäkirjan 6 artiklassa kuvaillun käytöksen kohteita. Näitä toimenpiteitä on tulkittava ja sovellettava kansainvälisesti tunnustettuja syrjimättömyyden periaatteita noudattaen.

YK:n säännöt vapaudenriiston kohteiksi joutuneista alaikäisistä, 1990

Verkkosivu <http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r113.htm>